

12 Eylül 2013

Prof. Dr. (Hukuk) Thomas Giegerich

Hukuk Uzmanı (Virginia Üniversitesi)

Saarland Üniversitesi, Avrupa Çalışmaları Enstitüsü, Hukuk Bölümü Direktörü

AB Hukuku, Kamu Uluslararası Hukuku ve Kamu Hukuku Öğretim Görevlisi

Saarland University

Campus B 2.1

D-66123 Saarbrücken

Germany

Tel: +49-(0)681-302-3695

Faks: +49-(0)681-302-4879

e-posta: t.giegerich@mx.uni-saarland.de

Adli Eğitim üzerine İstisari Ziyaret Çalışması (27-31 Mayıs 2013) – 23. Fasıl: Yargı ve Temel Haklar

Lisans ve Lisansüstü Seviyede Verilen Adli Eğitim

İçindekiler

Yönetici Özeti.....	4
1. Giriş	6
1.1. Bağımsız, Tarafsız ve Etkin Yargının Tarlası olarak Hukuk Fakülteleri	6
1.2. Belirlenen Üniversitelere ve Yükseköğretim Kuruluna Düzenlenen Ziyaretler.....	7
2. Türkiye’de Üniversiteler: Teşkilat Yapıları, Akademik Personel ve Akademik Özgürlük	8
2.1. Genel Anlamda Akademik Özgürlük.....	8
2.2. Yükseköğretim Kurulu	10
2.3. Üniversitelerin Teşkilat Yapısı	12
2.4. Akademik Personel.....	12
3. Türk Üniversite Sisteminde Son Zamanlardaki Büyüme	15
4. Ziyaret Edilen Üniversitelerle ilgili Kısa Bilgiler	16
4.1. Bilkent Üniversitesi.....	16
4.2. Ankara Üniversitesi	17
4.3. Konya Selçuk Üniversitesi	19
5. Türkiye’de Hukuk Eğitiminin Organizasyonu	20
5.1. Hukuki Zemin	20
5.2. Hukuk Fakültelerine Öğrenci Alımı.....	21

5.3. Lisans Üstü Hukuk Çalışmaları ve Hâkim ve Savcıların Sürekli Akademik Eğitimi	22
5.4. Yabancı Değişim Programlarına (ERASMUS) Katılım	22
6. Hukuk Fakültelerinin Müfredatı ve Sınavlar	23
6.1. Müfredat.....	23
6.1.1. Mevcut Durum	23
6.1.2. Reform Önerileri.....	25
6.1.2.1. Hukuk Eğitiminin Amacı ve Lisans Eğitiminin Süresi	25
6.1.2.2. Teori ve Uygulama Arasındaki Uçurumun Kapatılması	26
6.1.2.3. Hukuk Eğitiminin Uluslararasılaştırılması ve Avrupalılaştırılması	28
6.2. Sınavlar	28
6.2.1. Mevcut Durum	28
6.2.2. Reform Önerileri.....	29
7. Hukuk Fakültesinden Yargı Kariyerine.....	30

Yönetici Özeti

Türkiye'deki yargı reformu süreci, Avrupa'nın ortak standartları olan yargının etkinliği, bağımsızlığı ve tarafsızlığı standartlarının uygulanması temin edecek biçimde ilerleme kaydetmiştir. Şimdi ise yargının ötesine bakarak yargının insan kaynakları temelini üniversite seviyesinden itibaren değerlendirmek gereklidir. Hukuk fakültesindeki eğitimlerini tamamladıktan sonra hâkim ve savcı olarak yargıda görev almaları muhtemel adaylar üniversitelerde bulunmaktadır. Türkiye'de yargı alanında olduğu gibi hukuk eğitimi de bir modernleşme, Avrupalılaşıma ve muazzam biçimde genişleme sürecinden geçmektedir. Halihazırda bazı sorunlar tespit edilmiş ve olası çözümler görüşülerek başlatılmış durumdadır. Buna karşılık, bu alanda çarçabuk sonuçlar beklenemeyeceği için uzun vadeli bir politikanın geliştirilmesi gereklidir.

Türkiye'de hukuk eğitimi uluslararası hukuk, Avrupa hukuku ve mukayeseli hukuk da dahil hukuk alanında üst düzey niteliklere sahip olup ileride verimli, etkin, tam anlamıyla bağımsız hâkim ve savcılar haline gelebilecek mezunlar yetiştirme konusunda yeterli konuma henüz gelmiş değildir. Lisans düzeyinde dört yıllık standart hukuk eğitimi çok kısadır ve bunun sonucunda mezunlar çok genç yaşta hukuk mesleğine girmektedir. Hukuk eğitimi halen dar kapsamda ulusal hukuka odaklanmış durumdadır. Hukuk eğitiminde hukuk tekniklerinin eğitimine aşırı vurgu yapılırken hukuk sisteminin temelleri konusuna pek yoğunlaşmamakta, başta sınıfların çok kalabalık olması nedeniyle derslerde etkileşimli eğitim yöntemlerine pek az başvurulmaktadır. Ayrıca, hukuk eğitimi gerçek hayattaki hukuk uygulamalarından kopuktur, zira hukuk fakülteleri ile adliyeler, savcılıklar ve avukatlık mesleği arasında yeterli bağlantı mevcut değildir.

Öğrencilerin ve öğretim görevlilerinin yabancı dil bilgileri çok yetersizdir. Bu durum ise, yabancı üniversitelerle öğrenci ve öğretim görevlisi değişimini güçleştirmektedir. Hukuk fakültesi mezunlarının herhangi bir hukuk mesleğine girmeleri öncesinde hukuk fakültesinde elde ettikleri bilginin yeterli ve eşit düzeyde olmasını temin edecek bir sistem bulunmamaktadır. Mevcut adaylık giriş sınavında eğitim düzeyi yetersiz ve mesleğe uygun olmayan hukuk fakültesi mezunlarının yeterince elenmesini temin edecek bir filtreleme bulunmamaktadır. Ayrıca, hukuk fakültelerinin en başarılı mezunları yargıyı ve akademik kariyeri hala çekici bulmamaktadır.

Akademik özgürlük anayasal teminat altında bulunsa da, Türkiye'deki "genel iklim" yasal ve anayasal sorunlar da dahil ihtilafli meselelerin çekinmesizce, sağlıklı ve tam olarak açık biçimde tartışılmasına pek elvermemektedir. Bu da kaçınılmaz olarak üniversitelerdeki akademik özgürlük üzerinde olumsuz yansımalar doğurmaktadır. Hukuk fakültesi öğrencileri, yüksek mahkemeler ve hükümet de dahil kamu otoritesini devamlı eleştiriye tabi tutmanın demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün can damarı olduğunu layığıyla öğrenememektedirler. Ayrıca, siyasi dernekler kurmanın ve barışçık toplanma ve gösterilerin demokratik bir toplumda kamuoyu oluşturmaya yönelik meşru katkılar olduğu hususunu tecrübe edememektedirler. Şu halde, geleceğin hâkim ve

savcılarını olduklarında hükümet müdahalelerine karşı ifade özgürlüğünü, toplanma ve dernek kurma özgürlüğünü kararlı biçimde gözetmeleri nasıl beklenebilir ki?

1. Giriş

1.1. Bağımsız, Tarafsız ve Etkin Yargının Tarlası olarak Hukuk Fakülteleri

2008 yılından bu yana gerçekleştirdiğim çeşitli istişari ziyaret çalışmalarının odak noktası Türkiye’de yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı ve etkinliği olagelmıştır. Önceleri devletin bu üçüncü erkinin kurumsal seviyedeki düzenlenişine yoğunlaşırken, bu çalışmada geleceğin hâkim ve savcılar ile adaletin tecellisinde olmazsa olmaz serbest avukatların hukuk fakültelerinde ve üniversitelerde gördükleri eğitime yoğunlaştım. Tam anlamıyla bağımsız, tarafsız ve etkin bir yargını tesis edilmesine dönük ilk adımlar bu eğitim kurumlarında atılmaktadır. Türkiye’de üniversiteden hukuk derecesi bulunmayanların hâkim ve savcı olmaları mümkün değildir; ancak, idari yargıda buna istisna getirilmiştir: yeterli düzeyde hukuk bilgisine sahip olmak şartıyla sosyal bilimler, iktisat ve maliye bölümlerinden mezun olanların idari yargıda hâkim ve savcı olma imkanları bulunmaktadır.¹

Her yargı mensubu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Türkiye’nin de taraf olduğu diğer uluslararası sözleşmeler ve AB (topluluk) hukukunda yer alan insan hakları hükümleri de dahil geçerli pozitif hukuku ve hukukun tarihi, felsefi ve sosyolojik zeminlerini mükemmel biçimde bilmelidir. Ancak bu da yeterli değildir: hâkim ve savcılarının sahip oldukları devlet, hükümet ve yargı anlayışının hem AİHS’nin hem AB hukukunun gerisinde yatan otoriter olmayan demokrasi anlayışına uygun olması gereklidir.

Demokratik yargının gelecekteki mensupları, Türk halkına etkin ve verimli biçimde adalet dağıtmayı öğrenmelidirler. Ayrıca, bağımsızlık ve tarafsızlık erdemlerini içselleştirmeli, bu erdemleri her zaman ve her türlü şartta mesleki tavır ve davranışlarının köşe taşı haline getirmelidirler. Bunun için, çıkış noktası ne olursa olsun, bağımsızlığa ve tarafsızlığa yönelik olası tehditler ve kamuoyunda bu yönde olumsuz bir izlenim yaratma karşısında hassasiyet geliştirilmelidir. Bunun yanısıra, yargı içinde ve dışında müesses otoritelere karşı eleştirel bir zihin yapısı ve cesaret gereklidir.

Bu mesleki niteliklerin ve temel adli etik standartlarının mükemmelleştirilmesi görevi hâkim ve savcı adaylarının Adalet Akademisi tarafından gerçekleştirilen meslek öncesi eğitimine ait ise de,² bunun temellerinin Adalet Akademisine girmek için bitirmenin şart olduğu hukuk fakültelerinde atılması zorunludur. Geleceğin yargı mensupları, bir bütün olarak hukuk sisteminin sağlıklı olabilmesi adına yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının ne denli önem arz ettiğini hukuk fakültelerinde okudukları sırada çok iyi anlamalıdır. Bu durum, gelecekte hâkimler ve savcılarla yakın mesleki temasta bulunacak adli etik ilkelerinin ihlalden derhal etkilenen olacak geleceğin avukatları için de geçerlidir. Bu manada ve kamuoyundaki olumsuz algılara karşı takipçi olma konusunda birincil görev avukatlara düşmektedir.

¹ Bkz. 5.1.

² Türkiye Adalet Akademisi tarafından yürütülen meslek öncesi ve hizmet içi eğitim çalışmalar, benim üniversite ziyaretlerimle eşzamanlı olarak Türkiye’de bulunan Hâkim Luca Perilli tarafından ele alınmıştır.

1.2. Belirlenen Üniversitelere ve Yükseköğretim Kuruluna Düzenlenen Ziyaretler

Türkiye'ye kısa süre önce gerçekleştirdiğim 5 günlük ziyaret esnasında Bilkent Üniversitesi (vakıf), Ankara Üniversitesi (devlet) ve Selçuk Üniversitesi (Konya'daki bu devlet üniversitesine Ankara'dan hızlı trenle ulaşmak çok kolaydır) olmak üzere üç üniversitenin hukuk fakültelerini ve merkezi yönetimlerini ziyaret etme fırsatı buldum.

Kamu ve vakıf üniversiteleri ile büyükşehir ve daha küçük şehir dağılımını temsil edecek bir seçim yapmalarını rica etmem üzerine Adalet Bakanlığı bu üç üniversiteyi tavsiye etmiştir. Türkiye'de şu an 104'ü devlet, 66'sı özel vakıf³ olmak üzere 170 üniversite bulunmaktadır; devlet ve vakıf üniversiteleri kanunla kurulmaktadır. Vakıf üniversitelerine öğrenim ücreti ödemek gereklidir (bu üniversiteler sınırlı sayıda tam veya kısmi burs vermektedir); devlet üniversiteleri ise yabancı öğrenciler dışında⁴ ücretsiz eğitim vermektedir. Anayasanın 130 uncu Maddesinin 2 nci fıkrası uyarınca, vakıf üniversiteleri kar amacı gütmeyen kuruluşlardır. Vakıf üniversiteleri daha pahalı olmakla birlikte, köklü vakıf üniversiteleri devlet üniversitelerinden daha çok rağbet görmektedir, zira daha fazla ve iyi burs imkanları sağlamaktadırlar ve sınıf mevcutları daha düşüktür.

Üniversite sayısının bu denli çok olması nedeniyle, bu ziyaretim esnasında Türkiye'de hukuk eğitimi hakkında ancak bir ilk izlenim edinmem mümkün olabilirdi. Bu edindiğim seçici izlenimleri genelleştirmenin güç olduğunun ayırdındayım; bunun farklı nedenleri bulunmakla birlikte seçilen üç üniversitenin de köklü, iyi donanımlı ve son derece muteber kurumlar olmalarının da payı vardır. Bu anlamda Türkiye'deki hukuk fakülteleri arasında, özellikle yeni açılan üniversiteler ve son 10 yıl içerisinde iki kattan fazla artış gösteren öğrenci sayıları bakımından önemli farklılıklar bulunmaktadır; ayrıca, öğretim personelinin artış hızı öğrenci sayısındaki artışa yetişememektedir.⁵

Ziyaret ettiğim bu üç üniversitenin her birinde rektörle veya temsilcisiyle, hukuk fakültesi dekanıyla, dekan yardımcıları dahil profesörlerle, doçentlerle, yardımcı doçentlerle, araştırma görevlileriyle ve öğrencilerle görüştüm. Ziyaretim final dönemine denk gelse de, her üç üniversitede de benimle görüşmek isteyen oldukça çok sayıda öğrenci oldu. Muhataplarımların çoğu iyi İngilizce bilmediğinden genellikle çevirmen desteğinden yararlandım. Yaptığımız görüşmeler açık yüreklilikle geçti ve ilgili kurumun durumuyla ilgili gerçek ve adil bir görüş elde etme imkanım oldu.

³ Vakıf üniversitelerinin sayısı oldukça fazla olsa da toplam üniversite öğrenci sayısının yalnızca yaklaşık %5'i (Mehmet Durman, Higher Education in Turkey: Developments & Challenges [2013], s. 11 – erişim için internet adresi: http://www.euras-edu.org/dosyalar/EURAS-Prof.Dr.Mehmet_Durman-Higher_Education_in_Turkey_MD.pdf; erişim tarihi: 21 Temmuz 2013)

⁴ Bu nedenle, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde yabancı lisans ve lisans üstü öğrencilerinden 1.627 TL yıllık eğitim ücreti alınmaktadır.

⁵ Öğretim personelinin artış oranı öğrenci artış hızının %60'ı dolaylarındadır (bkz. Durman [dipnot 3], s. 7, 12).

Bu üniversiteler dışında ziyaret ettiğim Yükseköğretim Kurulunda (YÖK)⁶ Hacettepe Üniversitesi, Alman Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, İstanbul Şehir Üniversitesi ve TOBB ETÜ Üniversitesinin hukuk fakültelerinin dekanlarıyla görüşme imkanı buldum.

Raporum bu görüşmelere, üniversiteler ve Adalet Bakanlığı tarafından verilen İngilizce dilindeki kaynaklara, ilgili kanun hükümlerine ve benim için tercüme edilen diğer materyallere dayanmaktadır.

2. Türkiye’de Üniversiteler: Teşkilat Yapıları, Akademik Personel ve Akademik Özgürlük

2.1. Genel Anlamda Akademik Özgürlük

Anayasanın 130 uncu Maddesinin birinci fıkrasında üniversitelerin bilimsel özerkliğe sahip kamu tüzel kişiliğine sahip olduğu hükme bağlanmıştır. Aynı maddenin dördüncü fıkrası şöyledir: “Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.” Bu hüküm Anayasanın 27 nci Maddesinde teminat altına alınan temel hak ile tamamlanmaktadır: “Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.⁷ Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.”

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunundaki bazı bölümlerde, bilimsel araştırma ve yayım faaliyetlerinin üniversite ve fakülte düzeyinde planlamaya tabi olduğu ve dolayısıyla akademisyenlerin bu konuda özerk karar veremedikleri görülmektedir.⁸ Ancak, muhataplarım araştırma, öğretim ve yayım konusunda üniversite içinden veya dışından herhangi bir müdahaleyle karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, Kanunda yer alan yukarıdaki ifadelerin akademik özgürlüğü tehdit eder biçimde uygulanmadığı görülmektedir. Üniversite organları öğretim görevlerine belirli araştırma alanlarına yoğunlaşmalarını teklif ve tavsiye edebilir veya bu alanlarda yapılacak araştırmaları sübvansede edebilirler; fakat öğretim görevlileri bu tavsiyelere uyup uymamakta serbest olmalıdır. İlgili temsil organlarınca belirleneceği şekilde, üniversitenin bütününe veya fakültelerinin akademik özgürlüğü ile bireysel araştırmacıların akademik özgürlüğü arasında bir orta yol bulunmalıdır.

Öte taraftan, muhataplarımdan bazıları Türkiye’deki “genel iklim”in yasal ve anayasal sorunlar da dahil ihtilafli meselelerin çekinmesizce, sağlıklı ve tam olarak açık biçimde tartışılmasına pek

⁶ Bkz. 2.2.

⁷ Bu üç maddede cumhuriyetçilik, demokrasi, laiklik, sosyal devlet ilkesi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve Atatürk ilkeleri gibi temel anayasal ilkeler düzenlenmektedir.

⁸ Bkz. 14 üncü Maddenin b(1) fıkrası; buna göre Senato, üniversitenin eğitim - öğretim, bilimsel araştırma ve yayım faaliyetlerinin esasları hakkında karar alır. 17 nci Maddenin b(1) fıkrasında ise Fakülte Kurulunun fakültenin, eğitim - öğretim, bilimsel araştırma ve yayım faaliyetlerini kararlaştırma görevinden söz edilmektedir.

elvermediğini, bunun ise kaçınılmaz biçimde genelde üniversitelerdeki ve özelde hukuk fakültelerindeki akademik özgürlük üzerinde olumsuz yansımalar doğurduğunu dile getirmişlerdir. Bu durum, ABD Dışişleri Bakanlığının Türkiye 2012 İnsan Hakları Raporunda da teyit edilmektedir: “Hükümetin ifade özgürlüğüne getirdiği kısıtlamalar zaman zaman akademik özgürlüğü ve kültürel etkinlikleri sınırlandırmış durumdadır. Bazı akademisyenler ve etkinlik organizatörleri, hassas konularda otosansür uyguladıklarını ifade etmişlerdir.”⁹

Bu manzara, Türkiye'nin ifade özgürlüğü, toplanma ve dernek kurma özgürlüğü (AİHS Madde 10 ve 11) ihlalleri nedeniyle AİHM tarafından çeşitli defalar mahkum edilmesiyle de teyit edilmektedir.¹⁰ AİHM'nin yerleşik içtihadına göre “ifade özgürlüğü [demokratik bir] toplumun esas temellerinden birini ve her insan tekinin ilerlemesi ve gelişiminin temel koşullarından biridir. Bu özgürlük, 10 uncu Maddenin ikinci fıkrası çerçevesinde, yalnızca hüsnü kabul gören, gücendirmeyen veya kayıtsızlıkla karşılanan ‘bilgi’ veya ‘fikir’lerin değil Devleti ve toplumun herhangi bir kesimini sarsıcı, alt-üst edici, şok edici bilgi ve fikirlerin de ifadesine olanak tanınmasıdır. Çoğulculuğun, hoşgörünün, açık fikirliliğin gereği budur ve bunlarsız ‘demokratik bir toplum’dan söz edilemez.”¹¹

Etkin akademik özgürlük adına Türkiye’deki ihtilafli meselelerin çekinmesizce, sağlıklı ve tam olarak açık olarak tartışılabilirdiği bir iklim tesis ve idame ettirilmesi konusunda daha fazla gayret gösterilmesini öneriyorum. Geleceğin hâkim ve savcılarını ifade özgürlüğünün, toplanma ve dernek kurma özgürlüğünün değerini hukuk fakültesinde iken öğrenmeli, anlamalı, tecrübe etmeli ve içselleştirmelidirler. Bu kapsamda, üniversiteler nezdinde yerleşkelerde düzenli açık münazaralar tertip edecek öğrenci münazara grupları kurulması gibi dar çerçevede bir iklim geliştirmek bu konuda atılacak önemli bir adım olacaktır. Bu münazaralarda alkollü içeceklerin satışı ve tüketimine son zamanlarda getirilen kısıtlamalar gibi ihtilafli konular ele alınabilir, karşıt görüşleri temsil eden birer öğrencinin konuşmaları ardından izleyicilerin de dahil edildiği genel tartışma oturumları düzenlenebilir.

Öğrencilerin akademik özgürlüğü tecrübe etmesinin en iyi yolu bu özgürlüğü kullanmalarıdır. Yukarıda dile getirilen açık münazaraların dışında, hukuk fakülteleri, editörlüğünü öğrencilerin yaptığı matbu veya elektronik hukuk dergilerinin yayımlanmasını teşvik etmeli ve desteklemelidirler. Öğretim görevlileri danışmanlık yapabilirler, fakat yayınla ilgili kararlar, öğretim görevlilerinin veya üniversitenin veya başka bir kurumun müdahalesi olmaksızın öğrencilere ait olmalıdır. Öğrenci editörler yazı dergilerine yazı gönderilmesi için genel çağrılara çıkabilirler. Tanınmış uzmanlardan özel konularda makale talep edebilirler. Gündeme uygun hukuki konularda yıllık kompozisyon yarışmaları düzenleyebilirler. Öğrenci editörler her akademik yılın başında bir yarışma düzenlemek suretiyle belirlenmelidir.

⁹ (İnternet adresi: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2012&dld=204348>; erişim tarihi: 22 Temmuz 2013).

¹⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi basın biriminin derlediği Türkiye ülke profilindeki örneklere müracaat edebilirsiniz (İnternet adresi: http://www.echr.coe.int/Documents/CP_Turkey_ENG.pdf; erişim tarihi: 6 Ağustos 2013).

¹¹ 7 Aralık 1976 tarihli ve 5493/72 sayılı Handyside – Birleşik Krallık Davası, paragraf 49.

Hukuk fakültelerinin editörlüğünü öğrencilerin yapacağı dergileri teşvik etmelerini ve desteklemelerini öneriyorum; öğrenciler bu sayede akademik özgürlüğü ilk elden tecrübe edecek ve akademik özgürlüğün yaşandığının timsali olacaklardır.

Öğrenci örgütleri mevcut olmakla birlikte bunların çoğu apolitik görünümündedir. Açıkçası, bunun nedeni öğrenciler arasında siyasi faaliyetlere pek hoş gözle bakılmamasıdır, ki bu da elverişsiz genel iklimin akademik camia üzerinde olumsuz etki doğurduğu örneklerden biridir. Bu nedenle, hükümet karşıtı gösterilere katılan öğrencilerin terörle ilgili suçlar da dahil çeşitli nedenlerle kovuşturmayla uğrama veya gözaltına alınma riski, Avrupa Konseyine üye ülkelerdekine göre daha fazladır.¹² Ayrıca, özellikle daha küçük şehirlerdeki üniversitelerde LGBT¹³ gruplarının kampüste örgütlenmek istemeleri durumunda daha farklı engellerle karşılaştıklarına dair haberler vardır. İnsan hakları açısından kayda değer bir gelişme vardır: artık kampüste başörtülü öğrencilere rastlamak mümkündür; yakın zamana kadar bu uygulama yasak idi.

2.2. Yükseköğretim Kurulu¹⁴

Yükseköğretim Kurulu (YÖK), kuruluş dayanağı olan 1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 6 ncı Maddesinde ve devamında “tüm yüksek öğretimi düzenleyen ve yükseköğretim kurumlarının faaliyetlerine yön veren, bu kanunla kendisine verilen görev ve yetkiler çerçevesinde özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip bir kuruluş” olarak tarif edilmektedir.¹⁵ YÖK’ün kurulması Anayasanın 131 nci Maddesinde öngörülmektedir. Bu Maddede YÖK’ün görevleri şu şekilde tanımlanmaktadır: “yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim - öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak”. YÖK’ün hiçbir Avrupa ülkesinde bir benzeri bulunmamaktadır.

YÖK’ün 21 üyesi bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı tarafından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek suretiyle yedi üye, Bakanlar Kurulunca temayüz etmiş üst düzeydeki Devlet görevlileri veya emeklileri arasından yedi üye¹⁶ ve Üniversitelerarası Kurulca¹⁷ Kurul üyesi olmayan profesör öğretim üyelerinden yedi üye seçilmektedir. İkinci ve üçüncü gruptaki yedişer üye de Cumhurbaşkanı onayıyla atanmaktadır.

¹² ABD Dışişleri Bakanlığının 2012 İnsan Hakları Raporuna göre (bkz. dipnot 9), Temmuz 2012 sonu itibarıyla 1.700’ün üzerinde tutuklu öğrenci bulunmakta idi. Bunlardan biri Fransız vatandaşı olup ERASMUS programı aracılığıyla Türkiye’de okumakta idi. Mahkumiyet alan öğrenci sayısı 1.000’den fazladır; bunlardan 178’i silahlı terör örgütüne üye olmak suçundan mahkum edilmiştir. Aynı suçtan yargılanmakta olan öğrenci sayısı ise 600 idi.

¹³ Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Transseksüel.

¹⁴ Bkz. YÖK’ün resmi internet sitesi (Türkçe): www.yok.gov.tr

¹⁵ 2547 sayılı Kanunun 6 ncı Maddesi.

¹⁶ Olası adaylar kategorisine hâkim ve savcılar da girmektedir. Bu kategoriden herhangi birinin üye olarak atanması için Adalet Bakanının oluru ve adayın rızası gereklidir.

¹⁷ Üniversitelerarası Kurul, 2547 sayılı Kanunun 11 inci Maddesi uyarınca kurulan akademik bir organdır. Kurul üniversite rektörleri, Genelkurmay Başkanlığının Silahlı Kuvvetlerden seçeceği bir profesör ile her üniversite senatosunun o üniversiteden seçeceği birer profesörden oluşmaktadır.

YÖK', Türk yükseköğretim sistemini idare eden kudretli merkezi organdır. YÖK'ün kurulmasına, ülkeyi otoriter bir yönetim biçimine götüren 1980 askeri darbesi sonrasında karar verilmiştir. YÖK yeni üniversite kurulması ve mevcut üniversitelerin birleştirilmesi, üniversiteler için fakülte ve enstitü açılması, kapatılması veya mevcut olanların birleştirilmesi, her üniversitenin performansının değerlendirilmesi, üniversitelerdeki profesör, doçent ve yardımcı doçent sayılarının belirlenmesi, her fakültedeki öğrenci sayısının belirlenmesi, öğrenci girişi, üniversitelere bütçe tahsis edilmesi, devlet üniversitelerinin rektörlükleri için aday belirleme,¹⁸ fakülte dekanlarının atanması,¹⁹ rektörler hakkında disiplin işlemlerinin yürütülmesi ve öğretim elemanlarının görevine son verilmesi²⁰ gibi yükseköğretimle ilgili her şeyde dahil bulunmaktadır. YÖK ayrıca devlet üniversitelerinde üniversitenin talebi üzerine açık profesörlük kadrolarının doldurulmasını onaylamakla birlikte bireysel profesörlerin seçilmesinde ve atanmasına rol almamaktadır. Ayrıca, özellikle hukuk eğitimiyle ilgili olarak YÖK diğer fakülte mezunlarına yönelik hukuk doktora programları açmıştır.

Üniversitelerle YÖK arasındaki ilişki son iki yılda önemli bir iyileşme kaydetmiş olsa da, YÖK'ün yukarıdan aşağı yaklaşımıyla ilgili çok sayıda şikayet duydum. Bu yaklaşıma örnek olarak hukuk fakültelerinin kabul etmesi gereken öğrenci sayısının belirlenmesi (özellikle de bu sayıların birdenbire artırılmasına karar verilmesi) ve fakülteler içinde enstitülerin kapatılması veya birleştirilmesi verilebilir. Görünen odur ki, bu tarz uygulamalar bahse konu fakültelerle ve fakülte üyeleriyle istişare edilmeksizin gerçekleştirilmektedir. Örneğin, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesine bağlı bağımsız AB hukuku bölümünü sürpriz biçimde kapatmış ve bütün personelini özel uluslararası hukuk bölümüne nakletmiştir.

Bunun dışında, YÖK son zamanlarda üniversitelerin öğrenci kontenjanlarını kayda değer miktarlarda artırmıştır. Bunun sonucunda, 2012 yılında 820 öğrenci alan Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesine 2013 yılında beklenmedik biçimde 900 öğrenci alması talimatı verilmiştir. Ancak, personel sayısında ve bütçede buna paralel artışa gidilmemiştir. Öğrenci sayısındaki bu dengesiz artış sınıf mevcutlarının aşırı kalabalıklaşmasına, öğretim ortamlarının kötüleşmesine ve nihayetinde iyi eğitim alamamış hukukçu sayısının artmasına yol açmaktadır. Örneğin, amfilerin aşırı kalabalık olması, derslerin kaçınılmaz olarak öğretici monoloğu biçiminde geçmesine sebep olacak, aktif öğrenci katılımını ve öğretim görevlisiyle diyalogu imkansız hale getirmese de çok güçleştirecektir. YÖK'ü ziyaretim esnasında hukuk profesörlerinin sayısının çok az olduğu ve bu açığın kapatılmaya çalışıldığı söylenmiştir.

¹⁸ 2547 sayılı Kanununun 13 üncü Maddesi uyarınca üniversitedeki bütün profesörler rektörlük için 6 adayı gizli oyla belirlemektedir. Bu adaylardan üçü YÖK tarafından Cumhurbaşkanına aday olarak sunulmakta, Cumhurbaşkanı da bu adaylardan birini rektör olarak tayin etmektedir. Görev süresi 4 yıl olan rektörler bir kez daha seçilebilmektedir. Vakıf üniversitelerinin rektörleri bu üniversitelerin mütevelli heyetlerince tayin edilmektedir. Vakıf üniversitelerinin rektörlerinin de YÖK tarafından onaylandığı görülmektedir.

¹⁹ 2547 sayılı Kanununun 16 ncı Maddesine göre, üniversite rektörü dekanlık için üniversite içinden veya dışından üç aday önermektedir; YÖK bu adaylardan birini dekan olarak atamaktadır. Görev süresi üç yıl olan dekanlar yeniden atanabilmektedir. Üniversite rektörlerinin fakülte kurullarının seçtiği adayları teklif etme özgürlüğünün bulunduğu görülmektedir.

²⁰ Bkz. 2547 sayılı Kanununun 7 nci Maddesi. YÖK, konusuna göre bazen Milli Eğitim Bakanlığına önerilerde bulunmakta, bazı durumlarda ise nihai kararları vermektedir.

YÖK'ün üniversitelerle başta üniversitenin veya fakültenin iç yapısına müdahale anlamı taşıyan durumlar olmak üzere genel anlamda bir diyalog kültürü geliştirmesini öneriyorum. Daha özel olarak ise, YÖK herhangi bir hukuk fakültesinin alacağı öğrenci sayısını artırmayı planladığında, son karar verilmeden önce ilgili fakülte de sürece dahil edilmelidir. Öğrenci sayılarındaki artışa paralel personel ve bütçe imkanları da artırılmalıdır.

2.3. Üniversitelerin Teşkilat Yapısı

2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 13 üncü Maddesinde ve devamında üniversitenin en önemli organlarının rektör (rektöre üniversitenin yönetim kurulu rektöre yardımcı olur) senatodur. Fakülte seviyesinde buna karşılık gelen organlar dekan (fakülte yönetim kurulu dekana yardımcı olur) ve fakülte kuruludur. Rektör ve dekan, 2547 sayılı Kanunun 53 ve 54 üncü Maddeleri ile 18 Ağustos 2012 tarihli Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği gereğince öğrencilerin disiplin konularında yetkilidirler. Anılan üç üniversitedeki temaslarım sırasında bu işlevlerin akademik özgürlüğe halel getirecek biçimde kullanılmadığını öğrendim. Görüştüğüm rektör ve dekanlar üniversitelerinin veya fakültelerinin otoriter değil, demokratik bir biçimde idare edilmesine olan inançlarını dile getirdiler. Dolayısıyla, uygulamada gerekli olmadığı hallerde dahi üniversitenin veya fakültenin temsil organlarıyla istişare etmektedirler.

Üniversite ve fakültenin ana temsil organları olan üniversite senatoları ve fakülte kurulları yalnızca öğretim üyelerinden müteşekkildir. Araştırma görevlileri veya öğrenciler bu organlarda temsil edilmemektedir. Raporumun amaçları arasında Türk üniversitelerinin genel yapısının değerlendirilmesi bulunmamaktadır. Merakımı mucip olan husus, demokratik bir hukuk devletinde geleceğin bağımsız ve tarafsız hâkim ve savcı adayları olmaları beklenen hukuk öğrencilerinin, yapısı otoriter olan ve YÖK'ün yukarıdan aşağı müdahalelerine maruz kalan üniversitelerde aldıkları eğitimle bu görevlere ve niteliklere iyi hazırlanıp hazırlanmadıklarıdır.

Meseleye, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) de dahil Türk üniversite sisteminin yapısının, demokratik bir hukuk devletinde geleceğin bağımsız ve tarafsız hâkim ve savcı adayları olmaları beklenen hukukçuların bu işleve uygun biçimde eğitim görmelerine müsait olup olmadığı açısından bakılmasını öneriyorum.

Bu öneriyi getirirken, ilk derece mahkemelerinde görev yapan hâkim ve savcılarının, meslek yaşamlarını derinden etkileyen önemli kararlar alma yetkisini haiz Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunda (HSYK) temsil edilmelerini sağlama noktasına gelebilmenin ne denli uzun vakit aldığını unutmamış değilim. Yeniden yapılanma öncesinde HSYK'ya Bakan ve Müsteşar dışında yalnızca yüksek mahkeme üye ve savcılar arasında üye seçilmekte idi.

2.4. Akademik Personel

Akademik personel (öğretim elemanları); profesörler, doçentler, yardımcı doçentler, öğretim görevlileri ve araştırma görevlileri olmak üzere beş kategoriden oluşmaktadır.²¹ Ben, üniversitede eğitim veren en önemli çeşitli grup olan öğretim üyeleri kategorisi, yani profesörler, doçentler ve yardımcı doçentler üzerinde yoğunlaşacağım.

Açık bulunan yardımcı doçentlikler, rektörlükçe ilan edilmektedir. Fakültelerde dekan, üç profesör veya doçent tespit ederek bunlardan adayların her biri hakkında yazılı mütalaa istemekte, fakülte yönetim kurulunun görüşünü de aldıktan sonra önerilerini rektöre sunmaktadır; atama, rektör tarafından yapılmaktadır. Kanun gereği hukuk fakültesine yardımcı doçent olarak atanabilmek için ilginin hukuk doktorasının bulunması gereklidir. İlgili ayrıca yabancı dil sınavında da başarılı olmalıdır. Üniversiteler, Yükseköğretim Kurulunun onayını almak suretiyle “münhasıran bilimsel kaliteyi artırmak amacıyla yönelik olarak” objektif ve denetlenebilir ek koşullar belirleyebilmektedirler.²² Yardımcı doçentlik kadrosu sürelidir.

Doçentlerle ilgili olarak, kanun gereği Üniversitelerarası Kurul tarafından başvuru yapılan bilim veya sanat dalında uzman bir jüri oluşturulmaktadır. Jüri adayların eserlerini inceleyerek bir de sözlü sınav yapmaktadır. Sınavda başarılı olan adaylara ilgili dalda doçentlik unvanı verilmektedir.²³ Sadece bu unvana sahip kişiler açık doçentlik kadrolarına atanabilmektedir; atama usulü açık yardımcı doçentlik kadrolarına atanma usulüyle benzerdir. Üniversiteler, Yükseköğretim Kurulunun onayını almak suretiyle “münhasıran bilimsel kaliteyi artırmak amacıyla yönelik olarak” objektif ve denetlenebilir ek koşullar belirleyebilmektedirler.²⁴ Yardımcı doçentlik daimi kadrodur.

Doçentlik unvanını aldıktan sonra en az beş yıl süreyle bu unvanla çalışan, bir başlıca araştırma eserinin yanısıra ilgili bilim alanında özgün yayınlar veya çalışmalar yapan kişiler profesörlüğe yükselebilmektedirler. Üniversiteler, Yükseköğretim Kurulunun onayını almak suretiyle “münhasıran bilimsel kaliteyi artırmak amacıyla yönelik olarak” objektif ve denetlenebilir ek koşullar belirleyebilmektedirler.²⁵ Açık profesörlük kadrosuna atama yapmak üzere (en az üçü başka bir üniversiteden) beş profesörden oluşan bir değerlendirme kurulu oluşturulmaktadır. Atama, bu kurulun tavsiyesi üzerine ilgili fakültenin yönetim kurulu tarafından yapılmaktadır.

Kadrolu profesörler ve doçentler ceza gerektiren bir suçtan mahkum olmadıkça görevden alınamazlar. Ortalama ders saatleri haftada 9 saattir ki bu da makul bir süredir.

Kanuna göre ancak yüksek nitelikli araştırmacılar yardımcı doçent, doçent veya profesör olabilirken, öğretici olarak yeterliklerinin atama ve yükselme sürecinde çok belirgin bir rolü yoktur. Öğrencilerin bu atamalardan doğrudan etkilenmelerine karşın, bu süreçte hiçbir öğrenci organıyla istişare edilmemesi çok çarpıcıdır. Bana anlatıldığına göre, öğrencilerin dersleri ve öğretim elemanlarını değerlendirmesi zorunlu olmamakla birlikte, bu uygulama bilhassa özel

²¹ Bkz. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, Madde 23 ve devamı.

²² Bkz. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, Madde 23.

²³ Bkz. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, Madde 24.

²⁴ Bkz. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, Madde 25.

²⁵ Bkz. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, Madde 26.

üniversitelerde yaygınlaşmaktadır. Üniversitelerin açık yardımcı doçentlik, doçentlik ve profesörlük kadrolarına atama yaparken öğretim nitelikleri ile ilgili ek koşullar getirme imkanlarının olup olmadığından emin değilim, zira kanunda “bilimsel kalite” ile ilgili ek kriterlerden söz edilmektedir. Üniversitedeki hukuk eğitimi yargıda yüksek kalitenin devamlılığında önemli bir role sahiptir ve üniversitedeki hukuk eğitiminin kalitesi öncelikle öğretim görevlilerinin öğretim yeterliklerine bağlıdır, bu nedenle, bu yeterliğin eğitim kursları ve düzenli değerlendirmeler aracılığıyla sürekli artırılması gereklidir.

Açık yardımcı doçentlik, doçentlik ve profesörlük kadrolarına atanacak adaylar için öğretim yetkinliğinin atamada net bir seçim kriteri haline getirilmesini öneriyorum. Bu noktada öğrenci organlarına danışılmalıdır. Hukuk fakültelerinin öğretim elemanlarının öğretim yeterliği sürekli geliştirilmeli ve düzenli olarak değerlendirilmelidir.

Diğer bir sorun da ücretlerle ilgilidir. Özellikle devlet üniversitelerinde öğretim görevlilerinin maaşları görece düşüktür. Bunun sonucunda, en kalifiye adaylar akademik kariyere sıcak bakmamaktadır. Ayrıca, bu durum, öğretim görevlilerini hukuk müşaviri ve/veya diğer (özel) üniversitelerde ders verme gibi ek iş arayışına itmektedir. Piyasada hukuk öğretim üyelerinin uzmanlığına yoğun bir talep vardır. Şayet üniversiteler bu uzmanlığa yönelik rekabette başarılı olmak istiyorlarsa maaşların makul ve piyasayla rekabet edebilir bir seviyeye getirilmesi gereklidir. Aksi takdirde, birinci sınıf hukuk araştırmaları yapma ve ders verme niteliklerini tam haiz olmayan akademik personelle çalışmak zorunda kalacaklardır ve bu da ilerinin yargı mensubu adaylarının, dolayısıyla yargının kalitesini düşürecektir. Diğer yandan, hukuk öğretim görevlilerinin hukuk uygulamalarına makul düzeyde (ve eğitim ve araştırma çalışmalarına yeterli zaman bırakacak şekilde) katılmalarının da önü kapatılmamalıdır, zira bu şekilde derslerin uygulama yönü güçlenecektir.

Hukuk öğretim görevlilerinin maaşlarının hukuk uzmanlığı piyasasıyla makul biçimde rekabet edebilir bir seviyeye çıkarılmasını öneriyorum. Hukuk öğretim görevlilerinin hukuk uygulamalarına makul düzeyde katılmalarının da önü kapatılmamalıdır, zira bu şekilde derslerin uygulama yönü güçlenecektir.

Almanya da dahil diğer ülkelerde olduğu üzere, öğrenciler ile öğretim elemanlarının cinsiyet dağılımında eşitsizlik mevcuttur. Hukuk öğrencilerinin yaklaşık %50'si kız iken kadın öğretim elemanlarının erkeklere oranı çok daha düşüktür. Kadınlar Türk yargısında da yeterli temsile sahip değildir. Bilhassa kadın savcı yok gibidir. Akademi ve yargı alanı da dahil her türlü yetenek kadınlara erkekler arasında eşit dağıtıldığı için, kadın nüfusunun akademik ve yargı yeteneklerinden yeterince istifade etmeyen bir ülke, çok değerli kaynaklarını israf ediyor ve üniversite sisteminin ve yargısının kalitesini yeterince yükseltmiyor demektir.

Türkiye'nin akademik ve yargı kariyerlerini kadınlar için çekici kılmak için daha çok gayret göstermelidir. Bu konuda kadınlara yönelik hedefli işe alma kampanyalarının yanısıra yarı zamanlı kadrolar açma, çalışma sürelerinde esnekliğe gidilmesi ve yargının

coğrafi dağılım sisteminin değiştirilmesi gibi (özellikle aile sorumlulukları düşünülerek) iş-yaşam dengesini temin edecek çalışmalar düşünülebilir.²⁶

3. Türk Üniversite Sisteminde Son Zamanlardaki Büyüme

Devlet ve vakıf üniversitelerinin sayısı son 10 yıl içerisinde iki katından fazla artmıştır.²⁷ Öyle görünmektedir ki bunun nedeni, sayıca giderek artan Türk gençlerinin eğitim düzeyini yükseltmeye ve eski dönemlerde üniversite eğitiminin dışında kalmış toplum kesimlerine üniversite eğitimi sunma yolundaki bilinçli hükümet politikasıdır.²⁸ Buna karşılık, bunun amacının siyasi olarak iktidar partisine daha yakın hukukçular yetiştirme olduğu yönünde bir yorum da vardır.

Hükümetin ne amaç güderse gütsün, üniversite mezunlarının sayısının ne pahasına olursa olsun artırmak makul bir politika değildir. Üniversite sistemini bu şekilde büyütürken yeni üniversitelerde istihdam edilen öğretim elemanlarının sayısı ve nitelikleri, öğretim elemanı-öğrenci oranları, kütüphane imkanları vb. ile ilgili katı kalite güvence ölçütleri getirilmezse mezun kalitesi de düşük olacaktır. Konunun bu boyutuna genellikle şüpheyle yaklaşan muhataplarım, özellikle çok sayıda yeni “hukuk fakültesi” açıldığını, fakat bunların akademik personelinin ve kütüphanelerinin yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Bilhassa her üniversitenin/fakültenin öğretim ve sınav standartlarını kendi belirleme özgürlüğüne sahip olduğunu ve hukuk fakültelerinden mezun olanların bilgi düzeylerinin bu nedenle çok değişkenlik gösterdiğini vurgulamışlardır. YÖK’ü ziyaretim sırasında yeni hukuk fakültelerine ilişkin bir akreditasyon sistemi getirilmekte olduğu söylenmiştir.

Üniversite sayısındaki artış beraberinde geleceğin hâkim ve savcılarını yetiştirecek hukuk fakültelerinin sayısında artışı da beraberinde getirmiştir. Halihazırda, faal hâkim ve savcı sayısı 13 bindir; Adalet Bakanlığı bu rakamı 20 bine çıkarmayı hedeflemektedir ki bu da çok sayıda hukuk fakültesi mezunu için iş imkanı anlamına gelmektedir. Ayrıca, günümüzde lise mezunları hukuk fakültelerine deyim yerindeyse koşmaktadır.

Geleceğin hâkim ve savcılarının yüksek kalitede hukuk eğitimi almaları teminat altına alınmazsa bunun sonuçları Türk yargısının kalitesini de olumsuz etkileyecektir.²⁹ Muhataplarım haklı olarak yeterli düzeyde hukuk eğitimi almadan mezun olanların herhangi bir sınava girmeksizin serbest avukatlık yapabileceklerini ifade etmişlerdir. Bu ise Türkiye’deki hukuk hizmetlerinin kalitesini olumsuz etkileyecektir. Ayrıca, yargının verdiği hizmetin kalitesi de bundan etkilenecektir, zira avukatlar bu hizmete önemli bir katkıda bulunmaktadır.

Özellikle ancak modern bir hukuk sisteminin işleyişi için gerekli yüksek kaliteli hukuk eğitimi verebilecek olan hukuk fakültelerinin açılmasına olanak verecek bir

²⁶ Bkz. 7.

²⁷ Durman (dipnot), s. 6.

²⁸ Aynı politika nedeniyle mevcut üniversitelerin kontenjanları da ciddi biçimde artırılmıştır.

²⁹ Hâkim ve savcı adaylığı giriş sınavı için bkz. 7.

akreditasyon sisteminin getirilmesini öneriyorum.

Bütün hukuk fakültesi mezunlarının mesleğe girmeden önce aynı yüksek uzmanlık standartlarına sahip olmalarını temin etmenin uygun mekanizmalarından biri de merkezi bir devlet sınavı uygulamasıdır.³⁰

4. Ziyaret Edilen Üniversitelerle İlgili Kısa Bilgiler

4.1. Bilkent Üniversitesi³¹

Bilkent Üniversitesi, yüksek kaliteli eğitim verme ve yüksek kaliteli araştırmaları desteklemek amacıyla 1983 yılında Türkiye'nin ilk kar amacı gütmeyen özel üniversitesi olarak kurulmuştur. Kendisi de çok başarılı bir akademisyen olan kurucu İhsan Doğramacı Ankara Üniversitesi rektörlüğü de dahil olmak üzere Türk yükseköğretim sisteminde önemli makamlarda bulunmuştur. Bilkent Üniversitesi, Times Yükseköğrenim Dünyasının 50 Yılına Doldurmamış En İyi 100 Üniversitesi listesinde 2012 yılında 32. ve 2013 yılında 39. sırayı almıştır.

Halihazırda Bilkent Üniversitesinin (hukuk fakültesi dahil) 9 fakültesi, 3 yüksekokulu ve çok sayıda eğitim program ve birimi bulunmaktadır. Bu eğitim birimlerinde 58 ülkeden toplam 13.000 öğrenci eğitim görmektedir. Bilkent Üniversitesinin dünya genelinde 240 üniversite ile öğrenci değişim programları mevcuttur. 2012-2013 akademik yılında eğitim ücreti Türk öğrenciler için 20.800 TL, yabancı öğrenciler için 13.950 ABD Dolarıdır. Bu fiyatlara KDV dahildir. Öğrencilerin %40'ına farklı miktarlarda burs verilmektedir. Bilkent Üniversitesinin yaklaşık 1.000 öğretim görevlisinin kabaca dörtte biri 36 farklı ülkeden gelmektedir.

Bilkent Üniversitesinin temel felsefesi misyon beyanında şu şekilde ifade edilmiştir: “Bilkent'te eğitim sadece bir meslek edindirme amacının ötesine geçip, öğrencilere düşünmeyi ve öğrenmeyi öğretmeyi hedeflemektedir. Bilkent Üniversitesi geniş yelpazede yer alan eğitim programları, bilimsel ve akademik girişimleri, kültür ve sanat etkinlikleri ile öğrencilerinin kendilerini bağımsız, çözümleyici ve eleştirel düşünebilen bireyler olarak geliştirmelerini, hayat boyu öğrenmeyi sürdürebilmelerini ve bu yolla geleceğin yetkin, yaratıcı, geniş görüşlü, etik ve sosyal sorumluluk sahibi liderleri olarak insanlığın ilerlemesine katkıda bulunmalarını hedeflemektedir.”³² Hukuk fakültesinin temel felsefesi ise “bir meslek okulu olmak değil”, öğrencilerin temel mesleki bilgilerin yanı sıra küreselleşmenin güçlükleriyle yüz yüze dünyanın gelişimini takip etmelerini ve buna katılmalarını sağlayacak bilimsel bir hukuk yaklaşımını kazanmalarını sağlayacak bir forum ortamı sunmaktır”.³³ Bilkent Üniversitesi kendisini, öğretim görevlilerinin öğrencilere açık kapı politikası uyguladığı Türkiye'nin en liberal (yani hiyerarşi düzeyi en düşük) üniversitesi olarak görmektedir.

³⁰ Bkz. 6.2.2.

³¹ Bilkent Üniversitesini ziyaretim esnasında edindiğim bilgilerin dışında, üniversitenin bana verdiği *Bilkent University – Undergraduate and Graduate Programs 2012-2013 (General Catalog, Volume XV, 2012-2013)* isimli kitaptaki bilgilerden ve üniversitenin resmi internet sitesindeki (www.bilkent.edu.tr) bilgilerden de yararlandım.

³² Bilkent University – Undergraduate and Graduate Programs 2012-2013 (dipnot 31), s. 2. Bkz. dipnot 71.

³³ A.g.e., s. 336.

Şu an hukuk fakültesinde misafir öğretim görevlileri ve okutmanlar da dahil 28 tam zamanlı akademik personel ve 27 yarı zamanlı akademik personel bulunmaktadır. 19 personel yurtdışından eğitim derecelerine sahiptir. Lisansüstü öğrencileriyle birlikte toplam öğrenci sayısı 843'tür. 20'si tam ve 20'si kısmi burslu olmak üzere her yıl 160 öğrenci alınmaktadır. Türk pozitif hukukundan (bu dersler Türkçe işlenmektedir) hukuk felsefesine, uluslararası insan hakları hukukundan uluslararası iş hukukuna ve AB hukukuna (bu dersler İngilizce işlenmektedir) kadar geniş bir konu yelpazesi vardır. Toplamda derslerin yaklaşık %40'ı İngilizce işlenmektedir. Eğitimde İngilizce çok önemli olduğu için, üniversite bütün başvuranlardan İngilizce düzeyiyle ilgili belge talep etmektedir. Aslında, üniversite ziyaretlerim esnasında çevirmene ihtiyaç duymaksızın hocalarıyla ve öğrencileriyle en rahat iletişim kurduğum okul Bilkent idi.

Bilkent Üniversitesinde akademik personel ve öğrenciler için matbu veya elektronik, yerli ve yabancı hukuk kitaplarına, süreli yayınlara erişim imkanı mükemmeldir. Bünyesinde Avrupa Birliği Bilgi Merkezi de bulunan Bilkent Üniversitesi Kütüphanesine ABD Hükümetinin yayınları ile Dünya Bankasının bölgesel yayınları da gelmektedir. Kütüphane hakkında şu genel bilgiler verilmektedir: "Koleksiyon'da yaklaşık 1.777.600 başlık bulunmaktadır. 440.000'in üzerindeki kitap sayısına her yıl 20.000 yeni kitap eklenmektedir. Kütüphane ABD ve Avrupa'dan 1.570 basılı dergiye abonedir ve 226.000'in üzerinde elektronik dergiye erişimi bulunmaktadır. Veritabanları, kitaplar, dergiler ve diğer kaynaklar için yıllık 3 milyon ABD Dolarının üzerinde harcama yapılmaktadır..."³⁴ Üniversitenin halen abone olduğu elektronik veritabanları arasında Beck Online, Cambridge Journals Online, Hein Online, Kluwer Law Online, LexisNexis, Oxford University Press Journals Online ve Swisslex bulunmaktadır.

4.2. Ankara Üniversitesi³⁵

Türkiye'nin en eski üniversitesi olan Ankara Üniversitesi 1946 yılında kurulmuşken, Hukuk Fakültesinin geçmişi 1925'e dayanmaktadır. Üniversite nezdinde 14 fakülte (çoğu 1946'dan önce kurulmuştur), 13 yüksekokul ve enstitü ile çeşitli eğitim programları bulunmaktadır. Öğrenci mevcudu yaklaşık 60 bindir; bunların yaklaşık 2.800'ü yabancı öğrencilerde oluşmaktadır.³⁶ Akademik personel sayısı yaklaşık 3.500, araştırma görevlilerinin sayısı ise 1.100'ün üzerindedir. Türk öğrencilerin çoğunluğu Ankara civarından gelmektedir.

Ankara Üniversitesinin 25 Avrupa ülkesinden 285 üniversite ile ERASMUS anlaşmaları, farklı yabancı üniversitelerle 96 uluslararası işbirliği protokolü bulunmaktadır. Üniversite "öğrencilerini eğitimleri kapsamında yurtdışında çalışmalar ve staj yapmaya, akademik ve idari personeli ise ortak üniversiteleri ziyaret etmeye teşvik etmektedir."³⁷ ERASMUS değişim programı kapsamında yurtdışına giden öğrencilere AB fonlarından burs ödenmesi söz konusudur. Hukuk

³⁴ A.g.e., s. 11. Ayrıca bkz. kütüphanenin internet sitesi www.library.bilkent.edu.tr.

³⁵ Ankara Üniversitesini ziyaretim esnasında edindiğim bilgilerin dışında, bana verilen *Ankara University – The First University of The Republic of Turkey* isimli kitapçıktan ve başka bir bilgi notundan da yararlandım. Ayrıca bkz üniversitenin resmi internet sitesi: <http://en.ankara.edu.tr>.

³⁶ Üniversite yabancı öğrenci sayısını 5.000'e çıkarmak istemektedir.

³⁷ Ankara Üniversitesi kitapçığı (dipnot 35), s. 37.

Fakültesinden her yıl yaklaşık 15 öğrenci AB üniversitelerine giderken AB üniversitelerinden Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesine yaklaşık 5 öğrenci gelmektedir.³⁸

Ankara Üniversitesi devlet üniversitesi olduğu için, öğrencilerin harç ödemesi söz konusu değildir. Ancak, yabancı lisans ve lisansüstü öğrencilerinden mütevazı öğrenim harcı alınmaktadır. Hukuk Fakültesinde bunun tutarı 1.627 TL'dir.

Rektörün ifadeleriyle, Ankara Üniversitesi her zaman "bilimsel bilgi ve becerilerin Türkiye genelinde yayılması için önder bir üniversite olmuştur". Üniversite, "insan haklarına derin saygı duyulan yenilikçi ve üretken bir akademik ortam" sunmaktadır. "Modern altyapıya sahip tam donanımlı ve çağdaş çalışma ortamında araştırma, eğitim ve öğretim faaliyetleri etkin ve rahat biçimde sürdürülmektedir... Çok saygın bir üniversite olan Ankara Üniversitesi araştırma faaliyetlerine, sanayi dünyasıyla ilişkilere ve yurtdışındaki üniversitelerle ortaklıklara büyük önem vermektedir".³⁹ Ankara Üniversitesi tarafından yayımlanan bir kitapçıkta kurumun misyon ve vizyonu şu ifadelerle tarif edilmektedir: "Ankara Üniversitesinin görevi, "**Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir.**" sözünün ışığında; evrensel bir bakışla bilim ve sanat alanlarında topluma yön verecek bireyler yetiştirmek; yaptığı özgün ve nitelikli araştırmalarla bilim, teknoloji ve sanat üretimine katkı sağlamaktır. Ankara Üniversitesi yürüttüğü ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitim-öğretim programlarıyla; sorgulamayı, soru sormayı, sorun çözmeyi bilen, 'bilen güçlüdür' bilinciyle kendine güvenen, özgür düşünceli, önyargılardan uzak, toplumsal ve evrensel değerlere saygılı bireyler yetiştirir..."⁴⁰ "Amacımız uluslararası düzeyde kalifiye, özgüven sahibi ve yaratıcı, bağımsız ve objektif düşünen yetkin öğrenciler yetiştirmektir".⁴¹

Yeni kurulan Cumhuriyete iddialı hukuk reform programını uygulama konusunda yardımcı olmak için kurulan Hukuk Fakültesi, hala Türk yargısına giren yeni hâkim ve savcıların büyük bölümünü karşılamaktadır.⁴² Özel Hukuk ve Kamu Hukuku olmak üzere iki bölümü bulunmaktadır (ceza hukuku, Kamu Hukuku kapsamındadır). AB hukuku Özel Hukuk altında yer alırken, (özel uluslararası hukuk hariç) uluslararası hukuk Kamumu Hukuku altında bulunmaktadır. Hukuk Fakültesinin akademik personel sayısı 29'u profesör, 16'sı doçent, 27'si yardımcı doçent, 6'sı doktoralı araştırma görevlisi ve 36'sı kıdemli araştırma görevlisi olmak üzere 100'ün üzerindedir. Yaklaşık 4.800 öğrenci mevcudunun 100'den fazlası yabancıdır.

Hukuk Fakültesi, 6 ayda bir çıkarılan ve yabancı, uluslararası ve AB hukuku da dahil hukukun bütün alanlarında İngilizce makalelerden müteşekkil Ankara Law Review isimli hakemli bir dergi yayımlamaktadır. Derginin şu anki genel yayın yönetmeni Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinin Dekan Yardımcısıdır, fakat yayın kurulunda ve danışma kurulunda çok sayıda yabancı üye bulunmaktadır.

³⁸ Yurtdışına çıkan öğrenci sayısını artırmanın yollarına dair bkz. 5.4.

³⁹ Ankara Üniversitesi kitapçığı (dipnot 35), s. 1.

⁴⁰ Ankara Üniversitesi kitapçığı (dipnot 35), s. 4.

⁴¹ Ankara Üniversitesi kitapçığı (dipnot 35), s. 9.

⁴² Ankara Hukuk mezunlarının yaklaşık %40'ı hâkim ve savcı olmak amacıyla adaylık giriş sınavına girmektedir.

Ankara Üniversitesinde akademik personel ve öğrenciler için matbu veya elektronik, yerli ve yabancı hukuk kitaplarına, süreli yayınlara erişim imkanı mükemmeldir. 800.000 kitap ve 17.000 elyazması bulunan Ankara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi, aralarında Beck Online, Hein Online, Kluwer Law Online, LexisNexis, Oxford Journals, Swisslex ve Westlaw International'ın da bulunduğu yaklaşık 80 elektronik dergi ve e-kitap veritabanına üyedir.⁴³ Hukuk Fakültesinin kütüphanesi ayrıdır, kütüphanede yaklaşık 100.000 kitap, 86 yabancı ve 70 Türk süreli yayın veritabanı ile 12 yabancı hukuk veritabanı⁴⁴ ve 2 Türk hukuku veritabanı bulunmaktadır.

Ankara Üniversitesinde Hukuk Fakültesinin yanısıra, akademik olmayan adli personel yetiştirmek amacıyla bir de Adalet Meslek Yüksekokulu bulunmaktadır.

4.3. Konya Selçuk Üniversitesi⁴⁵

Halihazırda 21 fakültesi, 6 yüksekokulu ve pek çok başka programı, yaklaşık 68.000 öğrencisi ve 2.500 akademik personeli bulunan Selçuk Üniversitesi 1975 yılında kurulmuştur. Üniversitede bulunan Rektörlüğe bağlı İnsan Hakları Uygulama Merkezi, İsveç Lund Üniversitesine bağlı Raoul Wallenberg Enstitüsü ile işbirliği içerisinde. Rektörün ifadesine göre üniversitenin ana hedefi dünyanın en iyi 500 ve Türkiye'nin en iyi 5 üniversitesi arasında yer almaktır.⁴⁶ 2011-2012 akademik yılı itibarıyla Selçuk Üniversitesinin 47 farklı ülkeden 721 yabancı öğrencisi bulunmaktaydı. Selçuk'un AB'nin pek çok üniversitesiyle öğrenci ve akademik personel değişimi için ERASMUS anlaşmaları bulunmaktadır. 2010 yılında açılan ERASMUS evi 96 yabancı öğrenciyi konuk edebilmektedir.

Hukuk Fakültesi 1983 yılında kurulmuştur.⁴⁷ Özel Hukuk ve Kamu Hukuku olmak üzere iki bölümü bulunmaktadır. Hukuk Fakültesinde halihazırda okuyan yaklaşık 2.600 öğrencinin %20'si Konya civarından gelmektedir. Her yıl yaklaşık 250 yeni öğrenci alınmaktadır.⁴⁸ Fakültenin 30 öğretim görevlisinden⁴⁹ sekizi kadındır. Hukuk Fakültesi misyonunu hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı, sosyal farkındalık ve modern değerler temelinde hukuk profesyonelleri yetiştirmek olarak tanımlamaktadır. Selçuk Üniversitesi tarafından yayımlanan broşürde⁵⁰ Hukuk Fakültesinin misyonu şu şekilde anlatılmaktadır: "... kurum, yasal mevzuat çerçevesinde Türkiye Cumhuriyetinin temel değeri olan sosyal hukuk devleti⁵¹ ilkesine bağlı, adalete kuvvetle inanan ve ülkemizin hukuk kültürüne katkıda bulunacak nesiller yetiştirmektir... Fakülte, ... hukuka ve hukukun üstünlüğüne saygılı hukuk profesyonelleri yetiştirme amacına bağlıdır..."⁵² Fakülte, mezunlarının hâkim ve savcı adaylık giriş sınavlarında gösterdikleri başarılarla övünmektedir.

⁴³ Bkz. resmi internet sitesi <http://library.en.ankara.edu.tr>.

⁴⁴ Önemli örnekler için bir önceki cümleye müracaat ediniz.

⁴⁵ Broşürdeki bilgiler için bkz. http://www.selcuk.edu.tr/tanitim/eng/catalog_eng.pdf.

⁴⁶ Bkz. broşür (dipnot 45), s. 6. Üniversite halihazırda Türkiye'de ilk 8 içerisinde.

⁴⁷ Fakültenin İngilizce lisanında resmi internet sitesi için bkz. <http://www.selcuk.edu.tr/sayfa.aspx?birim=004&dt=2>. Ancak, kullanılan İngilizce pek anlaşılır değildir.

⁴⁸ Hukuk Fakültesi, ikinci öğretim kapsamında da yaklaşık 250 öğrenci almaktadır.

⁴⁹ 10 profesör, 2 doçent ve 18 yardımcı doçent.

⁵⁰ Dipnot 45, 2. 13.

⁵¹ Bundan kasıt muhtemelen hukukun üstünlüğüne dayalı sosyal devlettir

⁵² Dipnot 45, s. 13.

Halen faal yaklaşık 13.000 hâkim ve savcının 1.000'den fazlası Selçuk Hukuk Fakültesi mezunudur.

Fakülte'nin 1988 yılından bu yana 6 ayda bir yayımladığı Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2000 yılından itibaren hakemli bir dergi haline gelmiştir.⁵³ Derginin 20. sayısı 2012 yılında iki sayı halinde yayımlanmıştır. Derginin dili Türkçe olduğu için, derginin fakülte üyelerinden oluşan yayın kurulunda veya diğer üniversitelerden öğretim görevlilerinden müteşekkil danışma kurulunda yabancı akademisyen bulunmamaktadır. Ancak, dergide nadiren de olsa İngilizce makalelere yer verilmektedir.

Kütüphane Ankara ve Bilkent Üniversitelerinin kütüphaneleri kadar ihtişamlı değildir. Selçuk Üniversitesi Ana Kütüphanesinde⁵⁴ yaklaşık 150.000 kitap ve 342 süreli yayın bulunmaktadır. Kütüphanenin üye olduğu 70 elektronik veritabanında 32.000 elektronik dergiye ve 2 milyonun üzerinde e-kitaba erişim sağlanmaktadır.⁵⁵ Hukuk Fakültesinin binasındaki ayrı kütüphanede yaklaşık 15.000 hukuk kitabı ve 42 hukuk dergisi bulunmaktadır.⁵⁶ Ancak, hukuk kitaplarının en yeni baskıları satın alınmadığı veya hocalar tarafından ödünç alındığı için öğrencilerin bunlara ulaşması zor olmaktadır.

Standart hukuk ders kitaplarının en son basımlarının en az bir, tercihan daha fazla sayıda nüshası kütüphane yedeğinde bulundurularak öğrencilerin ilgili bölümlerin fotokopilerini almalarının sağlanmasını öneriyorum.

Selçuk Üniversitesinde Hukuk Fakültesinin yanı sıra bir de Adalet Meslek Yüksekokulu bulunmaktadır; yüksekokulda "Adalet Bakanlığının farklı birimlerinde ihtiyaç duyulan nitelikli ara elemanlar ile ve adli ve idari yargının farklı organları için eğitimli ve nitelikli ara eleman yetiştirilmektedir".⁵⁷

5. Türkiye'de Hukuk Eğitiminin Organizasyonu

5.1. Hukuki Zemin

Hukukta dört yıllık lisans eğitim programı uygulanmaktadır. Yargının hukuk ve ceza birimlerinde görev alabilmek için hukuk fakültesi diploması gereklidir; fakat idari yargıya hukuk fakültesinin yanı sıra, müfredat kapsamında yeterli sayıda hukuk dersini de başarıyla tamamlamaları kaydıyla sosyal bilimler, iktisat ve maliye bölümleri mezunlarından da aday alınmaktadır.⁵⁸

⁵³ Bkz. derginin internet sitesi: <http://www.selcuk.edu.tr/Sayfa.aspx?birim=004&sayfa=8227&dt=2>. Yayımlanmış sayılar bu adresten ücretsiz indirilebilir.

⁵⁴ Bkz. kütüphanenin internet sitesi (Türkçe): <http://www.kutuphane.selcuk.edu.tr/>

⁵⁵ Bkz. dipnot 45, s. 46.

⁵⁶ Bkz. dipnot 45, s. 13.

⁵⁷ Bkz. dipnot 45, s. 28. Bu meslek yüksekokulundan mezun olanlar hukuk ve ceza mahkemeleri ile idari mahkemelerde mübaşir, zabıt katibi, memur veya ceza infaz kurumlarında memur olabilmektedirler.

⁵⁸ Bkz. 1983 tarihli ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 8 inci Maddesinin (c) fıkrası. Bu madde hükmüne göre yabancı üniversitelerden mezun olanlar da Türkiye'deki hukuk fakültelerinde gerekli dersleri başarıyla tamamlamak suretiyle adaylığa alınabilmektedir.

Diğer yükseköğretim alanları gibi hukuk eğitimi de 1982 tarihli (değişik) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 130 ve 131 inci Maddeleri ile hem devlet hem vakıf üniversitelerini kapsayan 1981 tarihli ve 2547 sayılı (değişik) Yükseköğretim Kanununda düzenlenmektedir. Bunlar dışında, Yükseköğretim Kurumu (YÖK) tarafından çıkarılan 1982 tarihli Üniversitelerde Akademik Teşkilatlanma Yönetmeliği ve 2012 tarihli Yükseköğretim Kurumları Öğrencilerinin Disiplin Konuları Yönetmeliği bulunmaktadır.⁵⁹

5.2. Hukuk Fakültelerine Öğrenci Alımı

Türkiye’de, lise diplomasına veya dengi⁶⁰ bir diplomaya sahip öğrenciler, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından düzenlenen ulusal iki aşamalı bir sınavın ardından ülke genelindeki lisans programlarına yerleştirilmektedirler.⁶¹ Bu merkezi üniversite giriş sınavlarından ilki olan çoktan seçmeli Yükseköğretim Giriş Sınavı (YGS) bütün lisans programları için aynı olup Nisan ayında yapılmaktadır. Adalet Bakanlığının benim için hazırlamış olduğu dosyaya göre, 2012 yılında yaklaşık 1.9 milyon öğrenci YGS’ye girmiştir. Bu sınavda 160 fen bilgisi ve sosyal bilgiler sorusu bulunmaktadır ve sınavın 160 dakikada tamamlanması gereklidir.

YGS’den en az 180 puan alan öğrenciler (2012 yılında öğrencilerin %68’inden fazlası 180 puanı geçmiştir) ikinci aşamada Lisans Yerleştirme Sınavına (LYS) alınmaktadır; LYS daha konuya özel çoktan seçmeli bir sınavdır. LYS beş alanda yapılmaktadır. Hukuk fakültesine girebilmek için matematik, sosyal bilimler ve Türk dili alanlarından sınava girilmektedir. LYS’de hukuk eğitiminin gereklerinin yeterince dikkate alınıp alınmadığını bilmiyorum. LYS bu gereklere uygun biçimde, sonuçları hukuk okuma yeteneklerini daha anlamlı biçimde ölçecek şekilde Hukuk Fakültesi Giriş Sınavı haline getirilmelidir. ABD ve Kanada’da uzun süredir uygulanmakta olan hukuk fakültesi giriş sınavları bu konuda örnek teşkil edebilir.

Lisans yerleştirme sınavlarının (LYS) hukuk eğitiminin gereklerine göre düzenlenmesini öneriyorum. LYS, bu gereklere uygun biçimde, sonuçları hukuk okuma yeteneklerini daha anlamlı biçimde ölçecek şekilde Hukuk Fakültesi Giriş Sınavı haline getirilmelidir.

Temmuz ayında LYS sonuçlarının açıklanmasından sonra, başarılı adaylar, girmek istedikleri 24 üniversite ve program tercihini yapmaktadırlar. Tercihler Ağustosun ilk haftasında tamamlanmak durumundadır. Nihai yerleştirme kararı, adayların ortaöğretim başarı puanı ortalamasıyla üniversite giriş sınavlarında aldıkları puanların toplamına göre Ağustos sonunda ÖSYM tarafından otomatik olarak yapılmaktadır. 2012 yılında Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesinin puanı tam burslu 20 kontenjan için en yüksek ikinci puan idi. Yarım burslu program (20 kontenjan) puanında 12., normal öğretim (120 kontenjan) puanında ise 93. sırada idi.

⁵⁹ YÖK hakkında bkz. 2.2.

⁶⁰ Yabancı uyruklu öğrenciler için yine ÖSYM tarafından Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı uygulanmaktadır. Bu konu hakkında bilgi için, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesini ziyaretim esnasında bazı sorularıma cevaben bana verilen “*An Overview on the Organisation of Undergraduate Legal Study in Ankara University*” (s. 2) adlı bilgi notuna müracaat ediniz.

⁶¹ Durman (dipnot 3), s. 14. Hâkim ve savcı adaylık giriş sınavının yazılı kısmı da ÖSYM tarafından yapılmaktadır (2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu, Madde 9(a)).

Puanlamada Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 18 (820 kontenjan)⁶² ve Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi 39. (257 kontenjan) sırada idi.

5.3. Lisans Üstü Hukuk Çalışmaları ve Hâkim ve Savcıların Sürekli Akademik Eğitimi

Lisansüstü (hukuk mastır ve doktorası) çalışmaları yapmak isteyen adayların ÖSYM tarafından düzenlenen akademik personel ve lisansüstü eğitimi giriş sınavında (ALES) başarılı olmak zorundadırlar.⁶³ Ancak, geleceğin hâkim ve savcılarını en az iki yıl süren bu programları pek tercih etmemektedir. Bunlar daha çok araştırma görevlisi olarak çalışırken mastır yapan akademisyenlerin ilgisini çekmektedir.

Bununla birlikte, yeni nesil pek çok hâkim ve savcı tezsiz mastır programlarına katılmaktadır; 18 aylık bu programların derslerine hafta sonu devam etmektedirler.⁶⁴ Başarılı olanların yükselme dönemi kısalmaktadır. Bu programlar, aynı zamanda çerçeve yönetmeliklerini de çıkaran YÖK'ün onayının ardından uygulanabilmektedir. Muhataplarımdan bazıları, hâkim ve savcı olabilmek için hukuk alanında doktora yapma kriteri getirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu sayede nitelikleri, deneyimleri ve mesleki olgunları daha da gelişecektir. Benim kanaatime göre, hâkim ve savcılarının akademik eğitimlerine devamı en azından desteklenmeli ve teşvik edilmelidir. Bu mastır programları dışında, Adalet Akademisi çeşitli üniversitelerle işbirliği içerisinde hâkim ve savcılara günlük rutinleri dışında daha farklı bakış açıları kazandıracak daha kısa süreli hizmet içi eğitimler düzenleyebilir.

Hâkim ve savcılarının akademik eğitimlerini sürdürme konusunda desteklenmesini ve teşvik edilmesini öneriyorum. Yargı mensuplarına yönelik spesifik mastır programlarının yanısıra, Adalet Akademisi çeşitli üniversitelerle işbirliği içerisinde hâkim ve savcılara günlük rutinleri dışında daha farklı bakış açıları kazandıracak daha kısa süreli hizmet içi eğitimler düzenleyebilir.

5.4. Yabancı Değişim Programlarına (ERASMUS) Katılım

Yabancı hukuk fakülteleriyle olan değişim programlarına katılan Türk öğrencilerin sayısı çok düşüktür. Bunun nedenlerinden ilki dil engelidir: hukuk öğrencilerinin pek azı yurtdışında okuyabilecek düzeyde yabancı dil bilmemektedir. Türk okullarında yabancı dil eğitimi, mümkün mertebe erken yaşlardan başlayarak ciddi biçimde iyileştirilmeli ve yoğunlaştırılmalıdır; bu kapsamda lise mezuniyeti öncesinde yabancı ülkelerde dil eğitimi imkanları da artırılmalıdır. İngilizce veya diğer dillerde yabancı dil eğitimi, hukuk fakültesine girişten sonra da hukuk terminolojisine yoğunlaşmak suretiyle zorunlu ders olarak devam ettirilmelidir. Bu husus çok büyük önem taşımaktadır, zira pek çok öğrenci, dil sorunu nedeniyle AIHM, Avrupa Adalet

⁶² Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinin benim için hazırladığı bilgi notuna göre, fakülte üniversite giriş sınavında yalnızca ilk %5'e giren adayları kabul etmektedir.

⁶³ Bkz. *Overview* (Genel Bilgiler) (dipnot 60), s. 2.

⁶⁴ Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesinde böyle bir program mevcuttur ve ücreti 4.500 TL'dir.

Divanı, diğer AB mahkemeleri ile uluslararası mahkemelerin ve kurumların kararları da dahil yabancı dildeki hukuki materyalleri anlayamamaktadır.

Türkiye'deki yabancı dil eğitiminin, öğrencilerin uygulamada yurtdışında okuyabilecekleri ve uluslararası hukuki materyalleri anlayıp kullanabilecekleri şekilde iyileştirilmesini ve yoğunlaştırılmasını öneriyorum.

Ayrıca, öğrenciler yurtdışında çıktıklarında Türkiye'deki okul süreleri gereğinden fazla uzamaktadır. Bunun ana nedeni, Türkiye'deki hukuk fakültelerinde pek çok dersin bir akademik yılın bütününe yayılmasıdır. Yurtdışında bir yarıyıl geçiren bir öğrenci Türkiye'de bir yıl kayba uğramaktadır. Bu ise öğrencilerin hevesini kırmaktadır. Anladığım kadarıyla, kredi transferi de zordur.

Yurtdışı değişim programlarına katılmanın hukuk öğrencileri için daha kolay ve istenir hale getirilmesini öneriyorum. Derslerin tam bir akademik yıla yayılması gibi sistem kaynaklı engeller ortadan kaldırılmalıdır. Kredi transferi de mümkün mertebe kolaylaştırılmalıdır.

6. Hukuk Fakültelerinin Müfredatı ve Sınavlar

6.1. Müfredat

6.1.1. Mevcut Durum

Hukuk lisans eğitimi dört yıllık bir programdır. Bu programı başarıyla tamamlayan öğrenciler hukuk alanında lisans derecesine sahip olmaktadır. Hukuk fakültelerinde okutulan zorunlu dersler ülke genelinde birbirine benzerdir. Bunun temel nedeni, 1980 yılına kadar Ankara ve İstanbul olmak üzere ülkede yalnızca iki hukuk fakültesi bulunması ve yeni açılan hukuk fakültelerinin bunların müfredatlarını benimsemeleridir.

Hukuk fakültelerinin müfredatı ile ilgili herhangi bir hükümet veya YÖK düzenlemesi bulunmamaktadır. Her hukuk fakültesinin fakülte kurulu⁶⁵ müfredatı belirlemekte ve üniversite senatosunun onayına sunmaktadır.⁶⁶ Dolayısıyla, uluslararası ve mukayeseli hukuka ve AB hukukuna daha fazla yoğunlaşma ve yabancı dil eğitimine daha fazla önem verme imkanı mevcuttur.

⁶⁵ Fakülte kurulu, dekanın başkanlığında fakülteye bağlı bölümlerin başkanları ile varsa fakülteye bağlı enstitü ve yükseköğretim müdürlerinden ve fakülteye profesörlerin kendi aralarından seçecekleri üç, doçentlerin kendi aralarından seçecekleri iki, yardımcı doçentlerin kendi aralarından seçecekleri bir öğretim üyesinden oluşmaktadır (bkz. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, Madde 17.)

⁶⁶ Senato, rektörün başkanlığında, rektör yardımcıları, dekanlar ve her fakülteden fakülte kurullarınca üç yıl için seçilecek birer öğretim üyesi ile rektörlüğe bağlı enstitü ve yükseköğretim müdürlerinden teşekkül etmektedir (bkz. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, Madde 14.)

Ancak, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 5 inci Maddesinin (i) fıkrası uyarınca üniversiteler birinci sınıf öğrencilerine Türk dili, Atatürk İlkeleri ve Türk inkılap tarihi gibi genel bilgiye yönelik bazı dersleri aldirmek zorundadırlar. Bana anlatıldığına göre, bu dersler üniversitelere 1980 darbesinden sonra dayatılmıştır. Kanaatimce, bu dersler önemli olmakla birlikte lise seviyesinde okutulmalı ve üniversitede öğrencilerin kendi konularına odaklanması gereken dikkatlerini dağıtmamalıdır. Atatürk İlkeleri ve Türk inkılap tarihi Türk anayasal ve hukuk sistemini anlamak bakımından önem arz ettiği için, Türk anayasa hukukuna ve hukuk sistemine giriş derslerine dahil edilebilir.

Birinci sınıf hukuk öğrencilerinin artık alanlarıyla doğrudan ilintisi bulunmayan (Türk inkılap tarihi gibi) genel bilgi derslerine devam etmeye mecbur edilmemelerini öneriyorum. Bu tür derslerin bazı unsurlarının Türk anayasal ve hukuk sistemini anlamak için önemli olduğuna inanılıyor ise, bunlar ilgili hukuk derslerine dahil edilmelidir.

Ziyaret ettiğim üç hukuk fakültesinin ders programları arasında gerçekten de kayda değer farklılıklar bulunmaktadır. Bilkent Üniversitesinde kamu uluslararası hukuku (ikinci sınıf, güz yarıyılı, 5 AKTS), AB hukuku (ikinci sınıf, güz yarıyılı, 3 AKTS), Anglo-Amerikan hukukuna giriş (ikinci sınıf, bahar yarıyılı, 4 AKTS), özel uluslararası hukuk (üçüncü sınıf, bahar yarıyılı, 4 AKTS), uluslararası insan hakları hukuku (dördüncü sınıf, bahar yarıyılı, 4 AKTS) ve uluslararası iş hukuku⁶⁷ (dördüncü sınıf, bahar yarıyılı, 4 AKTS) konularında zorunlu dersler bulunmaktadır. Öğrenciler uluslararası kuruluşlar, Amerikan sözleşme hukuku, Anglo-Amerikan hukukunun temel kavramları, mukayeseli özel hukuk, mukayeseli anayasa hukuku, çağdaş yönetim sistemleri, uluslararası ticari tahkim, yabancı yatırım hukuku, AB maddi hukuku, AB-Türkiye ilişkilerinin yasal boyutları ve Avrupa entegrasyon politikası gibi çok çeşitli seçmeli ders arasından tercihte bulunabilmektedirler. Uluslararası niteliği olan dersler İngilizce işlenmektedir. Bilkent öğrencilerinin ileride büyük uluslararası hukuk firmalarında çalışmak istediklerinde işlerine yarayacak derslerle ilgilendikleri açıktır; fakat bu öğrenciler aynı zamanda uluslararası ve mukayeseli hukuk ve hukukun genel insan hakları boyutları konularında da açık fikirlidirler. Kurgusal mahkeme uygulamaları da önemli bir rol oynamaktadır. Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile ilgili özel bir ders olmaması beni şaşırtmamakla birlikte, bu konuların genelde anayasa ve usul hukuku derslerinde ele alındığı ifade edilmiştir.

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde dersler Türkçe işlenmekle birlikte bütün öğrencilerin birinci ve ikinci sınıfta İngilizce, Almanca veya Fransızca derslerinden birini seçmeleri gerekmektedir. Kamu uluslararası hukuku (ikinci sınıf, 4 AKTS), genel kamu hukuku – insan hakları (dördüncü sınıf, 4 AKTS) ve özel uluslararası hukuk (dördüncü sınıf, 4 AKTS) konularında zorunlu dersler bulunmaktadır. Uluslararası kuruluşlar hukuku, uluslararası deniz hukuku, AB anayasa hukuku, AB maddi hukuku, mukayeseli hukuk, insan hakları hukuk kliniği, uluslararası tahkim hukuku, uluslararası mal taşıma, Türkiye-AB ilişkilerinin yasal boyutları ve Avrupa özel hukuku (bunların hepsi bir yarıyillik derslerdir) uluslararası bağlama ve AB içeriğine de yer verilen geniş yelpazede seçmeli dersler mevcuttur. Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile ilgili özel

⁶⁷ Bu derste AB iç pazarındaki serbestiler de işlenmektedir.

bir ders olmaması beni şaşırtmamakla birlikte, bu temel konuların, fakültenin AB anayasal değerlerine tam bağlı olması hasebiyle, usul hukuku derslerinde yer aldığı ifade edilmiştir.

Selçuk Üniversitesi Hukuk fakültesinde uluslararası hukuk, AB hukuku ve mukayeseli hukuk konularına bu denli vurgu yapılmamaktadır. Kamu uluslararası hukuku (ikinci sınıf, 3 AKTS) ve özel uluslararası hukuk (dördüncü sınıf, 4 AKTS) konularında zorunlu dersler mevcuttur. “AB Hukukuna Giriş” adlı bir de seçmeli ders (ikinci sınıf, 1 AKTS) bulunmaktadır. Ayrıca, birinci sınıfta İngilizce dersi zorunludur (2 AKTS). Son olarak, dördüncü sınıfta hukuk mesleği hukuku (1 AKTS) zorunlu bir okutulmakla birlikte, bu derste yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı özel olarak ele alınmamaktadır. Bununla birlikte, bu konuların zorunlu anayasa ve usul hukuku derslerinde ele alındığına inanıyorum.

6.1.2. Reform Önerileri

6.1.2.1. Hukuk Eğitiminin Amacı ve Lisans Eğitiminin Süresi

Muhataplarımın çoğu, diğer nedenler yanında öğrencilerin liseden hukuk eğitimi için donanımsız gelmeleri nedeniyle, hukuk eğitiminin beş yıla çıkarılmasının kati bir gereklilik olduğuna inanmaktaydılar. Mezunlarının mesleğe girmezden önce bilgi ve birikimlerini artırabilmek için bu fazladan bir yılın gerekli olduğunu düşünmekteydiler. Bu sayede hukuk tekniklerinin öğretilmesinin ötesine geçilerek hukuk kuramı, hukuk etiği, hukuk tarihi ve hukuk sosyolojisi gibi hukukun temel konularına daha fazla vurgu yapılması mümkün olacaktır. Bu, yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını geliştirmek adına da önemlidir, zira geleceğin hâkim ve savcılarının hukuk tekniklerinin yanısıra değerleri de içselleştirmeleri gereklidir. Bu görüşler dışında, muhataplarımdan bazıları, Türkiye’de lise eğitiminin bağımsız ve eleştirel beyinler değil otoriteye (devlet otoritesine) karşı eleştir, getirmeyen bireyler yetiştirme yolunda ilerlediğini ifade etmişlerdir. Buna göre, devlet ön planda ve birey ikinci plandadır. İfadelerine göre, bu zihin yapısı yargıda hala yaygındır.

Muhataplarım, dersi etkileşimli işlemenin, hocanın monoloğuyla gelen geleneksel ders işleme yöntemine göre çok daha iyi olduğunu kabul etmekle birlikte, öğrenci sayısının çok fazla olması nedeniyle sınıfta hoca-öğrenci diyalogunun çok zor olduğunu belirtmişlerdir. Üzücüdür ki, farazi mahkeme uygulaması, çoğu hukuk fakültesinde düzenli olarak yürütülmemektedir.⁶⁸ Öğretimin nasıl yapılması gerektiği konusunda öğretim görevlileri ile öğrenciler arasında bazı görüş farklılıkları mevcuttur. Öğrenciler daha “eğlenceli” bir eğitim ortamı arzularken, öğretim görevlileri, power point sunumları gibi bazı modern yöntemlerin kullanımının artması halinde eğitimin yüzeyselleşeceğinden endişe etmektedirler. Öğretim görevlileri hukukun temellerine daha fazla, hukuk tekniklerine daha az vurgu yapma taraftarıdır. Öğrenciler ise hitap ve ifade becerilerini geliştirebilecekleri, müzakere ve münazara yöntemlerini öğrenebilecekleri kişisel

⁶⁸ Hukuk öğrencilerinin oluşturdukları gruplar arasında yapılan marazi mahkeme çalışmasında farazi taraflar arasındaki farazi davaların hukuki müzakereleri yürütülür. Taraflardan birini temsil eden her grup layiha verir ve sözlü mütalaa sunar. Öğretim görevlilerinden oluşan mahkeme heyeti de hangi tarafın kazandığına karar verir. Farazi mahkeme yarışmaları başlangıçta örfi hukukun uygulandığı sistemlerde geliştirilmiş olmakla beraber, günümüzde pek çok medeni hukuk sisteminde de uygulanmaktadır. Hukukun farklı alanlarında çok çeşitli ulusal ve uluslararası yarışmalar düzenlenmektedir.

gelişim derslerinin de bulunması gerektiğini ve özgüvenlerini nasıl geliştirebileceklerini öğrenmek istediklerini ifade etmektedirler.

Öğrencilerle öğretim görevlileri arasındaki diğer bir ciddi anlaşmazlık da pek çok öğrencinin beklentileriyle ilgilidir. Öğrenciler sorularına tek bir kolay ve net cevap istemektedir, fakat bilhassa zorlu hukuk sorunlarında bu isteğin karşılanması imkan dışıdır. Öğretim görevlileri ise öğrencilerini bu tür sorular karşısında birbiriyle çelişkili pek çok cevap verilebileceğini anlatmaktadırlar. Bu ise özellikle zayıf öğrencileri devreden çıkarmaktadır.⁶⁹

Benim kanaatime göre, üniversite seviyesinde hukuk eğitimi davanın olgularıyla ve kanunun metniyle beslenip “otomatik olarak” iddianame hazırlayan, karar veya layiha veren hukuk teknisyenleri üretmemelidir. Hukuk fakülteleri de “öğrencilerine/bireylere geleceğin yetkin, yaratıcı, geniş görüşlü, etik değerlere bağlı ve sosyal sorumluluk sahibi liderleri olarak insanlığın ilerlemesine katkı sunacak eleştirel, analitik, bağımsız düşünebilen ve yaşam boyu öğrenen insanlar”⁷⁰ olma yolunda yardımcı olmalıdır. Bu eğitim hedefi, reform ihtiyacını ve/veya isteğini değerlendirirken bir standart olarak kabul görmelidir.

Üniversite seviyesinde hukuk eğitiminde, yasal metinlerin standart biçimde uygulanmasının ötesine geçebilecek mezunlar yetiştirme hedefinin benimsenmesini öneriyorum. Hedef; geleceğin yetkin, yaratıcı, geniş görüşlü, etik değerlere bağlı ve sosyal sorumluluk sahibi liderlerini yetiştirmek olmalıdır. Bu bağlamda, bütün paydaşların (hukuk fakülteleri, öğrenciler, YÖK, Milli Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu) hukuk eğitiminin beş yıla çıkarılması gerektiğini müştereken değerlendirmelerini öneriyorum. Bunun yanı sıra, öğretimi farazi mahkeme uygulamaları da dahil daha etkileşimli hale getirebilmek için hukuk fakültelerindeki aşırı kalabalık sınıf sorununun nasıl çözülebileceği hususu da değerlendirilmelidir.⁷¹

6.1.2.2. Teori ve Uygulama Arasındaki Uçurumun Kapatılması

Görüşmelerimiz sırasında hem öğretim görevlileri hem öğrenciler, hukuk fakültelerindeki hukuk eğitimi ile mahkemelerdeki hukuk uygulamaları arasında devasa bir uçurum bulunduğundan şikayetçi olmuşlardır. Bu şikayetlerin pek çok boyutu bulunmaktadır. Bunlardan ilki, işyükü aşırı fazla olan yüksek mahkemelerin içtihatlarıyla ilgili eleştirilerdir: söylendiğine göre, yüksek mahkemelerin kararlarının gerekçeleri zayıf, herhangi bir doktrin temelinden yoksun ve gelecekte içtihatların nasıl bir istikamet göstereceğini kestirmeye imkan vermeyecek biçimde tutarsızdır. Diğer bir deyişle, mahkeme tarafında teori çok sınırlıdır. İkinci olarak, staj imkanı olmadığı için öğrenciler mahkemelerin, savcılıkların ve hukuk bürolarının gerçek hayatta işleyişini görememektedirler. Yani, akademik tarafta uygulama çok sınırlıdır.

⁶⁹ Bu temel anlaşmazlık hemen her sistemde hukuk hocalarının yabancı olduğu bir şey değildir.

⁷⁰ S. 2. Bkz. 4.1.

⁷¹ Ayrıca, 6.1.2.3. Hukuk Eğitiminin Uluslararasılaştırılması ve Avrupalılaştırılması başlığı altındaki önerilerime müracaat ediniz.

Beklentileri karşılamaktan uzak bu durumun devası, akademik dünya ile mahkemeler ve hukuk büroları arasında yakın bağlantılar tesis etmek suretiyle teoriyle uygulamayı birbirine yaklaştırmaktır. Öğretim görevlilerinin bazılarının yüksek mahkemelerde yarı zamanlı görev yapmaları sağlanabilir. Yüksek Mahkemeler bu sayede spesifik konularda uzmanlıklarını, doktrinel hassasiyetlerini ve kuramsal anlayışlarını geliştirirken öğretin görevlileri de mahkeme uygulamalarından öğrendiklerini öğrencileriyle paylaşabilirler. Benzer şekilde, tecrübeli hâkim ve savcılar ile avukatlar da üniversitelerde yarı zamanlı ders verebilir ve öğrencilerin bu yolla hukuk uygulamaları konusunda ilk elden bilgilenmeleri sağlanabilir.⁷²

Bunların dışında, yarıyıl aralarında bir veya iki aylık staj programları geliştirilerek bütün hukuk öğrencilerine mezuniyet öncesinde bu stajı tamamlama yükümlülüğü getirilebilir. Staj sırasında öğrenciler farklı mahkemelerdeki hâkim ve savcılar, avukatları, idari yetkilileri, cezaevlerini vb. gözlemek suretiyle hukukun farklı alanlarındaki çalışmalar ve uygulamadaki sorunlar hakkında fikir edineceklerdir. Bunun için öğrencilerin temel hukuk bilgilerine sahip olmaları gerektiği için, bu program hukuk fakültesinde ikinci sınıfın bitirilmesinden sonra uygulanabilir.

Hukuk fakültelerindeki kuramsal eğitimle mahkemelerde vb. hukukun uygulamadaki işleyişi arasındaki boşluğun küçültülmesini öneriyorum: hukuk fakültelerinin öğretim görevlilerinin yüksek mahkemelerde yarı zamanlı üye olarak görev yapmaları, yüksek mahkeme üyelerinin de fakültelerde yarı zamanlı ders vermeleri mümkün kılınmalı ve bu yarı zamanlı çalışmalar teşvik edilmelidir; hukuk fakültelerinin bütün öğrencilerine mezuniyet öncesinde mahkemelerde vb. staj yapma zorunluluğu getirilmelidir. Öğrencileri bu staj programına hazırlamak için, Türkiye'deki her hukuk fakültesine bir giriş dersi konmalıdır. Bu derste Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihadına ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin tavsiye kararlarına atıfta bulunarak bağımsız, tarafsız, etkin ve sosyal sorumluluk sahibi yargının öneminin altı çizilmelidir.

Diğer bir olasılık da, hukuk fakültesi mezunlarına yönelik bir gönüllü asistanlık programı getirilebilir.⁷³ Programa katılan öğrenciler hemen mezuniyet sonrasında⁷⁴ en fazla iki yıl hâkim ve savcılara yardımcı olmak üzere görevlendirilir. Her katılımcı önce bir hâkim ve sonra bir savcı için (veya tersi) görevlendirilmeli ve yargının bu iki ayrı görevinin farklılıklarını görmeleri sağlanmalıdır. Asistanlara ilgili hâkim veya savcı tarafından cüzi bir ücret verilebilir ve performansları yine o hâkim veya savcı tarafından değerlendirilir. Bu asistanlık uygulamasıyla hem yargının üretkenliği artacak hem de mezunların hâkim ve savcılarının uygulamadaki çalışmaları ile ilgili çok değerli deneyimler elde etmeleri sağlanacaktır. Üstün performans gösteren ve aynı zamanda hâkimlik ve savcılık mesleğine girmeyi isteyen asistanlara mesleğe giriş konusunda öncelik tanınabilir. Aynı şekilde, kariyerlerini avukat olarak sürdürmek isteyen mezunların deneyimli avukatlara asistan olarak yardım etmeleri sağlanabilir.

Hukuk fakültelerinden üstün başarıyla mezun olan öğrenciler için gönüllü asistanlık

⁷² Hâkim ve savcıların üniversitelerde ders verebilmeleri için 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununda değişiklik yapılması gereklidir.

⁷³ Hâkim Luca Perilli, bana böylesi bir programın bir süre önce İtalya'da başlatıldığını ve çok başarılı addedildiğini ifade etmiştir.

⁷⁴ Not seviyesi ancak belirli bir seviyenin üzerinde olan mezunlar bu programa kabul edilmelidir.

programının denenmesini öneriyorum: bu programda mezunlar belirli bir süreyle hâkim ve savcılara asistanlık yapabilirler. Bu sayede yargının üretkenliği artırılırken mezunların hâkim ve savcılarının uygulamadaki çalışmaları ile ilgili çok değerli deneyimler kazanmaları sağlanabilir. Benzer şekilde, ileride avukatlık yapmak isteyen mezunlar da avukatlara asistanlık yapabilirler.

6.1.2.3. Hukuk Eğitiminin Uluslararasılaştırılması ve Avrupalılaştırılması

Genelde hukuk eğitimi ve özelde Türkiye'deki hukuk eğitimi geleneksel olarak ilgili ulusal hukuk sistemine ilişkin bilgilerin aktarılmasıyla fazla sınırlandırılmıştır. Avrupalılaştırma ve küreselleşme çağında, kendi ulusal yargılarında görev alacaklar da dahil hukuk fakültesi mezunlarının hukuk ufuklarını mümkün olduğunca geniş tutmaları ve gerekli yabancı dil yetkinliğine sahip olmaları gereklidir. Ayrıca; uluslararası hukuk, AB hukuku ve mukayeseli hukuk unsurları barındıran davalarla da başa çıkabilmelidirler; zira, bu tür davaların sayısı giderek artmaktadır.

Hukuk öğrencilerini kendilerini ulusal hukuk sistemlerinin ötesine bakacak biçimde hazırlamalarına dair bir teşvik gereklidir. Bana anlatılanlara göre, bu konuyla ilgili dersler hukuk fakültelerinin normal müfredatına dahil edilse dahi, gelecekteki kariyerleri için önemsiz olduğu düşüncesiyle pek çok öğrenci hukukun uluslararası ve mukayeseli boyutlarına karşı ilgisizdirler. Bu tutumu değiştirmenin bir yolu, yaz mevsimlerinde tanınmış hukuk fakülteleri tarafından öğrencilere çekici gelen yerlerde yabancı öğretim görevlileri eliyle bu konularda kurslar açılması olabilir. Bu kursların sonunda düzenlenecek sınavlarda başarılı olan öğrencilere kendilere iş piyasasında rekabet avantajı getirecek itibarda sertifikalar verilebilir. Bir akreditasyon sistemi de uygulanırsa bu yaz kurslarının kalitesinin çok yüksek olması sağlanabilir. Katılımcılardan makul bir kurs ücreti alınmakla birlikte, yeter miktarda burs imkanı da sağlanabilir.

Hukuk fakültesi öğrencilerinin kamu uluslararası hukukuna ilgilerini artırmaya yönelik bir teşvik geliştirilmesini öneriyorum. Bunun bir yolu, tanınmış hukuk fakülteleri tarafından bu konularda yoğun akredite yaz kursları düzenlenmesi olabilir. Kurs sonrası düzenlenecek final sınavında başarılı olan katılımcılara iş piyasasında rekabet gücü sağlayacak itibarlı sertifikalar verilebilir ve hâkimlik ve savcılık mesleğine girişte ayrıcalık tanınabilir.

6.2. Sınavlar

6.2.1. Mevcut Durum

Hukuk fakültelerinde her ders için normalde bir dönem ortası, bir de final sınavı yapılmaktadır. Bu sınavlarda, konuya bağlı olarak hem somut sorular hem de dava temelli sorular sorulmaktadır.⁷⁵ Öğretim görevlileri, bazı soruların okul dışında araştırılarak cevaplanması veya

⁷⁵ Selçuk Hukuk Fakültesinde dönem ortası sınavları çoktan seçmeli test biçiminde uygulanmaktadır.

sınıf ortamında sunum yapılması gibi öğrencilerin farklı çalışmaları yapmalarını istemekte de serbesttirler. Diploma alabilmek için tamamlanması gereken asgari bir kredi miktarı mevcuttur.

Muhataplarımdan pek çoğu, TBMM tarafından “seçmenleri memnun etmek” amacıyla birkaç yıl önce çıkarılan “af” kanunundan şikayetçi idiler. Bu kanuna göre, dört yıl veya makul bir gecikme ile devlet veya vakıf üniversitesinden mezun olamayan öğrencilerin üniversiteyle ilişkisi kesilememektedir. Bu öğrenciler nihayetinde diploma alana veya kendi istekleriyle vazgeçene değin okumaya devam edebilmektedirler. Bunun sonucunda, uzatmalı öğrenci sayısını sürekli artmakta ve kalabalığı şişiren bu sorun pahalı vakıf üniversitelerinden çok devlet üniversitelerini etkilemektedir.

Öğrencilerin eğitimlerini istedikleri kadar uzatmalarına imkan vererek hukuk fakültelerindeki kalabalığı artıran bu “af kanununun” kaldırılmasını öneriyorum.

6.2.2. Reform Önerileri

Sınav standartları fakültelerin kendileri tarafından belirlendiği için, bunların birbirinden çok farklı olması muhtemeldir. Köklü ve tanınmış hukuk fakültelerinden muhataplarım, yeni kurulan hukuk fakültelerinin öğrencilerini çok kolay geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Görüştüğüm kimselerin birçoğu, hukuk fakültesi mezunlarında yeterli ve eşit kaliteyi sağlamanın herhangi bir hukuk mesleğine girmezden önce devlet eliyle yapılacak zorlu bir sınavdan geçtiğini belirtmişlerdir. Böyle bir sınavla meslek öncesi eğitime alınan hâkim ve savcı adaylarının veya avukatlık yapacakların yeterli niteliklere sahip olmaları sağlanacaktır. Aslında, YÖK ziyaretim sırasında, böyle bir genel sınav uygulaması üzerinde çalışmak üzere Adalet Bakanlığında bir komisyon kurulduğu söylenmiştir. Bu komisyon çalışmalarının sonucunu kısa süre içerisinde Adalet Bakanına sunacaktır.

Türkiye'nin hukuk fakültelerin, özellikle yeni kurulanların sayıları giderek artarak mezunlarının herhangi bir hukuk mesleğine girmeden önce yeterli ve eşit hukuk bilgisine sahip olmalarını teminen uygun ve nötr bir mekanizmanın uygulamaya konmasını öneriyorum. Bu amaca matuf uygun bir mekanizma olarak, hukuk fakültesi mezunlarının bütününe herhangi bir hukuk mesleğine girmeden veya Adalet Akademisinin meslek öncesi eğitimine kabul edilmeden önce merkezi genel sınav uygulanması düşünülebilir.

7. Hukuk Fakültesinden Yargı Kariyerine

Hâkim ve savcı adayları, Adalet Akademisinin meslek öncesi eğitiminden önce yazılı sınava ve mülakata alınmaktadır. Ancak, muhataplarım, bu sınav uygulamasının eğitim düzeyi yetersiz ve mesleğe uygun olmayan hukuk mezunlarının yargı mesleğine alınmasını engelleyecek yeterli bir filtreleme sağlamadığını düşünmekteydiler. Onlara göre, yazılı sınav çoktan seçmeli test şeklinde olduğu için kolaylıkla geçmesi mümkündür, fakat katılımcıların hukuki niteliklerini yeterince ölçmemektedir. Muhataplarım, yazılı sınavın çoktan seçmeli yerine klasik tarzda yapılması durumunda adayların hukuki bilgisinin daha iyi sınanacağını ifade etmişlerdir.

Muhataplarım, üyelerinin çoğu Adalet Bakanlığına mensup sınav kurullarının mülakata aşırı vurgu yaptıklarını düşünmekteydiler. Onlara göre, bu mülakatlarda adaylara eşit muameleyi teminat altına alacak objektif standartlar mevcut değildir. Mevcut hükümete yakın birtakım hukuk fakültelerinin mezunlarının kayırdığına ve mülakat kurulu üyelerini etki altında bırakmaya yönelik girişimlerde bulunduğu dair söylentilerin yaygın olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye’de kişisel ilişkileri kullanarak ve hatırlı kimseleri araya sokarak sonuçları etkileme gayretlerinin alışıldık olduğunu ve halen de bu yola başvurulduğunu ifade etmişlerdir. Bu tarz “bağlantılar” yargı da dahil olmak üzere ilerlemek isteyenler için önemli imiş.

Bu söylentilerin vukuu bir yana şüyu dahi yargı sisteminin bütününe onulmaz biçimde yaralamak için yeterlidir. Dolayısıyla, bu konuda acil tedbir alınmalıdır. Anladığım kadarıyla, hâkim ve savcı sayıları halen yetersizdir ve Adalet Bakanlığı bu açığı hızla kapatma konusunda çok isteklidir. Öte taraftan, bu amaca matuf olarak mesleğe kabul standartlarının düşürülmesi ve Adalet Akademisindeki eğitim süresinin kısaltılması pek basiretli bir yaklaşım olmayacaktır. Mesleğe giriş sınavında reforma gidilmesi en önemli noktalardan biridir; zira, bu sınavı geçen adayların hemen hepsi Adalet Akademisinin meslek öncesi eğitimini başarıyla tamamlamakta ve neredeyse otomatik olarak hâkim veya savcı olarak atanmaktadırlar. Dolayısıyla, mesleğe uygun olmayanların elenmesine yönelik eldeki tek mekanizma giriş sınavı olarak kalmaktadır.⁷⁶

Yargıya giriş sınavında ivedilikle reforma gidilmesini öneriyorum. Yalnızca verimli, etkin, gerçek anlamda bağımsız ve tarafsız hâkim ve savcılar olarak görev yapacak hukuk uzmanlığına ve kişisel niteliklere sahip hukuk fakültesi mezunları hâkim ve aday savcı olabilmelidir. Giriş sınavlarını uygunsuz etki altında bırakacak her türlü olasılığı devre dışı bırakmak adına mümkün olan her şey yapılmalı ve yapıldığı gösterilmelidir. Bu sınav, hâkim ve savcı adaylarının seçiminin objektif ve liyakate dayalı olarak ve yalnızca nitelikler, dürüstlük, yetenek ve etkinlik temelinde yapılmasını açıkça temin edecek biçimde yeniden düzenlenmelidir. Yazılı sınav, adayların hukuki uzmanlığını ölçecek

⁷⁶ Hukuk fakültesi mezunlarına genel hukuk bilgisini ölçecek merkezi bir sınav (bkz. 6.2.2.) uygulanacak olsa dahi, hâkim ve savcı adaylık giriş sınavı, yargı mensuplarının taşıması gereken spesifik mesleki ve kişisel nitelikleri ölçmek bakımından önemini koruyacaktır.

ciddi bir sınav haline getirilmeli ve daha objektif olması hasebiyle mülakata nispeten önem derecesi artırılmalıdır.⁷⁷

Görüştüğüm öğrencilerin çoğu yargıda kariyer düşüncesini pek çekici bulmamaktadır.⁷⁸ Bu tutum, yalnızca uluslararası hukuk firmalarında çalışmak isteyen en iyi, en parlak ve en hırslı öğrencilerle sınırlı değildir. Bana söylediğine göre, hâkim ve savcılarının maaşları yeterli olmakla birlikte iş yükleri çok ağırdır. Ancak, hakimliğe ve savcılığa sıcak bakılmamasının en önemli nedeni, sürekli başka yerlere tayin edilecek olmanın kişi ve ailesi için doğurduğu zorluklardır. Anlatılanlara göre, ülkenin daha az gelişmiş bölgelerinde hayat zordur ve adli görevler tehlikeli olabilmektedir.

Önceki raporumda ifade ettiğim üzere: “Türkiye’de hâkim ve savcılar, beş coğrafi bölgede 701 farklı yerdeki yargı birimlerinde görevlendirilmektedir; bu bölgelerden en az istenir oranı, daha kırsal yerlerin bulunduğu beşinci bölge, en rağbet göreni ise Ankara, İstanbul, İzmir gibi şehirlerin bulunduğu birinci bölgedir. İlk atama (bilgisayar üzerinde) kura çekimiyle yapılırken, sonraki tayinler Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun çıkardığı yönetmelikte⁷⁹ belirtilen kriterlere dayalı olarak tercih sırasına göre yapılmaktadır. Tayinlerden HSYK Birinci Dairesi sorumludur. “ Bulunulan bölgede en az iki çalışmış olmak ve tayin istenen yerde açık kadro bulunması kaydıyla, ilgilinin talebi üzerine hâkim ve savcılarının daha çok rağbet gören bölgelere tayin edilmeleri mümkündür. 2011 yılında yapılan yaklaşık 4.000 başvurudan 2.500’ü kabul edilmiştir. Bir hâkim ve savcı, en az 10 yıl çalıştıktan sonra nihayet birinci bölgeye atandığında coğrafi teminata kavuşmaktadır. Bu noktadan sonra başka bir bölgeye atama, ancak HSYK İkinci Dairesinin vereceği disiplin cezası neticesinde olabilir”⁸⁰.

Muhatplarım, HSYK’nın tayinlerle ilgili kararlarını çok öngörülemez buldukları için kendilerinin ve ailelerinin kaderini buna bağlamak istememektedirler.⁸¹

Yargıda kariyerin Türkiye’deki erkek ve kadın hukuk mezunlarının en iyileri için daha çekici hale getirilmesini öneriyorum. Bunun için nihayetinde atama ve tayin sistemine ilişkin reform adımlarının atılması gerekecektir.⁸²

⁷⁷ Hâkimler ve Savcılar Kurulu hakkındaki 4 Şubat 2013 tarihli raporumun 2.3.5.1. bölümünde dile getirdiğim önerime müracaat ediniz (http://www.uni-saarland.de/fileadmin/user_upload/Professoren/fr11_ProfGiegerich/forschung/Report_Turkey_04.02.2013.pdf): “Hâkim ve savcı adayı alımına dair sorumluluğun bir kısmının HSYK’ya devredilmesini öneriyorum. Mülakat kurulundaki Bakanlık temsilcilerinin sayısı bire indirilmeli, Adalet Akademisi iki üyeyle temsil edilmeli ve dördüncü bir üye de Baronun görevlendireceği deneyimli bir üye olmalıdır. Kalan üç üye HSYK tarafından hâkim ve savcılar arasından seçilmelidir. Yeni mülakat kurulu HSYK’nın himayesinde çalışmakla birlikte hâkim ve savcı adaylarının seçiminin objektif ve liyakate dayalı olarak ve yalnızca nitelikler, dürüstlük, yetenek ve etkinlik temelinde yapılmasını açıkça temin edecek biçimde kanunla belirlenen kriterler kullanarak bağımsız karar vermelidir.”

⁷⁸ Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesinin öğrencileri hâkim ve savcı olma konusunda isteksiz idiler.

⁷⁹ 4 Şubat 2013 tarihli raporuma (dipnot 77) müracaat ediniz, 2.5.1.

⁸⁰ Bkz. dipnot 77.

⁸¹ HSYK’da önceki yıllarda yapılan son reform sonucunda durum önemli ölçüde düzelmiştir (Bkz. 4 Şubat 2013 tarihli raporum (dipnot 77). Ne var ki, henüz her şey kusursuz değildir. Ayrıca, öyle görünmektedir ki son zamanlarda kaydedilen bu iyileşmeler kamuoyunda pek iyi bilinmemektedir.

⁸² Ayrıca bkz. 2.4. (son öneri).